

T.C.
ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ERGİNERİN AKRAN BAĞLIĞININ İNCELENMESİ

Buket GÜNEYDİN

Haziran-2006

T.C.
ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK
EĞİTİMİ BİLİM DALI

ERGİNERİN AKRAN BAĞLILIĞININ İNCELENMESİ

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
Buket GÜNEYDİN

Danışman:
Yrd. Doç. Dr. Zeynep DENİZ YÖNDEM

Bolu–2006

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,

Buket GÜNAVDIN'a ait Ergenlerin Akran Bağlılığının İncelenmesi adlı çalışma, jürimiz tarafından Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Eğitimi Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir. 09/06/2006

Üye (Tez Danışmanı) : Yrd. Doç. Dr. Zeynep DENİZ YÖNDEM

Üye : Yrd. Doç. Dr. Arif ÖZER

Üye : Yrd. Doç. Dr. İknur ÇİRCİ TEKİNARSLAN

Prof. Dr. Uğur ESER

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖZET

ERGENLERİN AKRAN BAĞLILIĞININ İNCELENMESİ

Buket GÜNEYDİN

Yüksek Lisans Tezi

Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Eğitimi Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Zeynep DENİZ YÖNDEM

Haziran 2006, 73 Sayfa

Bu araştırmada, ergenlerin akranlarına bağlanma düzeyleri ile ilişkili olabileceği düşünülen bazı niteliklerin (ebeveyn bağlılığı, cinsiyet, aynı ve karşı cinsten arkadaş sayısı, kardeş sayısı, sınıf düzeyi) akran bağlılığını yordama güçleri incelenmiştir.

Araştırma Bolu ili, Merkez ilçesinden Atatürk Lisesi ve Canip Baysal Lisesi'nde öğrenim gören lise öğrencileri ile yapılmıştır. Araştırmanın katılımcıları 205 kız, 191 erkek olmak üzere toplam 396 ergenden oluşmaktadır. Araştırma kapsamına alınan ergenlerin yaş ortalaması 16.5'tir.

Araştırmada verilerin toplanmasında Ebeveyn ve Akran Bağlılığı Envanteri (EABE) ve Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Veriler path analizi kullanılarak çözümlenmiş ve etkilerin önem kontrolü için $p < .05$ düzeyi benimsenmiştir.

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, ele alınan niteliklerden ergenlerde akran bağlılığını en çok yordayan ebeveyn bağlılığıdır. Ebeveynlerine orta düzeyde bağlanan ergenler akranlarına daha çok bağlanmaktadır. Yine kızların akranlarına daha fazla bağlandıkları gözlenmiştir. Aynı cinsiyetten arkadaş sayısı ve sınıf düzeyi akran bağlılığını yordayan nitelikler olarak bulunmuştur. Ancak kardeş sayısı, karşı cinsiyetten arkadaş sayısı gibi nitelikler akran bağlılığını yordayıcı nitelikler olarak bulunmamıştır.

Anahtar Kelimeler: Bağlanma, Ergen, Akran Bağlılığı, Ebeveyn Bağlılığı

ABSTRACT

THE INVESTIGATION OF ADOLESCENCE PEER ATTACHMENTS

Buket GÜNEYDİN

Masters of Education Thesis

Department of Educational Sciences

Education of Guidance and Psychological Counseling Department

Thesis Advisor: Yrd.Doç.Dr. Zeynep DENİZ YÖNDEM

June 2006, 73 Pages

The purpose of this study is to investigate the possible variables on the effect of the adolescence attachment levels (such as parental attachment, sexuality, the number of the friends from the same sexuality and siblings, the class level) and its strength on the prediction of the peer attachments.

The participants of the study are high school students attending Atatürk High School and Camip Baysal High School in the year of 2004 - 2005. The study sample consists 205 female and 191 male, totally 396 adolescents. The average age of the participants is 16.5.

For instrumentation; Parent - Peer Attachment Inventory and Demographic Information Form are utilized. For statistical analysis; path analysis is used. The significance level for the p value is set lower than .05 level.

The results revealed that parental attachment is the most powerful predictor of peer attachment. Adolescents who are attached moderately to their parents are able to be attached more strongly to their peers. Furthermore; girls have demonstrated stronger attachment to their peers than boys have. The number of friends from the same sexuality and the class level are also among the predictors of peer attachment. However; the qualities such as the number of siblings and the number of friends from opposite sex are not found related to the level of peer attachment.

Key Words: Attachment, Adolescence, Peer Attachment, Parent Attachment

TEŞEKKÜR

Bu araştırmada, başlangıçtan sonuçlanana kadar her aşamada yardımını, desteğini ve sabrını sunan değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Zeynep DENİZ YÖNDEM'e teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca Ebeveyn ve Akran Bağlılığı Envanteri'nin kullanımı için izin veren, zaman zaman katkıda bulunan Doç. Dr. Asiye KUMRU'ya ve analizlerdeki yardımdan dolayı Yrd. Doç. Dr. Arif ÖZER'e teşekkürlerimi sunuyorum.

Yine yaşamının her aşamasında beni destekleyen aileme, aynı zamanda çalışmalarında beni yüreklendiren, yaşamımı daha da anlamlı kılan eşim Yaşar GÜNAYDIN'a sevgi ve teşekkürlerimi sunuyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
TABLOLAR DİZİNİ.....	x
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xi
BÖLÜM I.....	1
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem.....	4
1.2. Alt Problemler	4
1.3. Araştırmanın Önemi.....	5
1.4. Sayıtlar.....	6
1.5. Sınırlılıklar.....	7
1.6. Tanımlar.....	7
BÖLÜM II.....	9
2. KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	9
2.1. Bağlanma ile İlgili Kuramsal Açıklamalar.....	9
2.1.1. Psikanalitik kuramın bağlanma ile ilgili görüşleri.....	9
2.1.2. Biyolojik bağlanma kuramının görüşleri	12
2.1.3. Bağlanma modelleri.....	17
2.1.3.1. Schaffer ve Emerson'ın dört bağlanma aşaması.....	17
2.1.3.2. Üçlü bağlanma modeli.....	18
2.2. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar.....	23
2.3. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar.....	30
BÖLÜM III.....	33
3. YÖNTEM.....	33
3.1. Araştırmanın Katılımcıları.....	33

3.2. Veri toplama araçları.....	34
3.2.1. Ebeveyn ve akran bağlılığı envanteri.....	34
3.2.2. EABE'nin güvenirlik ve geçerlik çalışmaları.....	35
3.2.3. Kişisel bilgi formu.....	36
3.3. Veri Toplama İşlemi.....	36
3.4. Verilerin Çözümlemesi.....	37
3.4.1. Sayıtların incelenmesi.....	37
BÖLÜM IV.....	40
4.BULGULAR.....	40
4.1. Hipotez model.....	40
4.2. Alternatif model.....	41
4.3. Model tahmini.....	43
BÖLÜM V.....	47
5.TARTIŞMA VE YORUM.....	47
BÖLÜM VI.....	51
6. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	51
KAYNAKÇA	53
EK 1: EBEVEYN VE AKRAN BAĞLIĞI ENVANTERİ.....	62
EK 2: KİŞİSEL BİLGİ FORMU.....	64
EK 3: İZİNLER.....	65
EK 4: ARTIK DEĞERLERİN SAÇILMA GRAFİĞİ.....	67
EK 5: ÇOKLU DEĞİŞMENİN İNCELENMESİ.....	68
EK 6: PATH ANALİZİ.....	69

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1. Araştırmaya Katılan Ergenlerin Cinsiyet ve Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı	34
Tablo 2. Hiyerarşik Modellerin Karşılaştırılması	43

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1: Bağlanma Biçimleri	18
Şekil 2: Bartholomew ve Horowitz'ın Dörtlü Bağlanma Modeli.	21
Şekil 3: Hipotez Model.....	40
Şekil 4: Alternatif Model	42
Şekil 5: Alternatif Model	42
Şekil 6: Nihai Model	45

BÖLÜM I

1. GİRİŞ

Bağlanma, bebek ile bakıcısı arasında duygusal yönden olumlu, karşılıklı yardım edici bir ilişkinin kurulması olarak tanımlanmaktadır. Duygusal ilişki kurma, yeni doğanların yaşamını sürdürebilmeleri için gelişimsel olarak gerekli bir gereksinimdir. Bağlanma ilişkisi, yeni doğanların kendilerine bakan kişi ya da kişilere fiziksel ve duygusal yakınlığı koruyarak hem çevreden gelebilecek tehlike ve tehditlerden korunmasına yardım etmekte, hem de çevreyi keşfetmeleri, tanımları için gerekli koşulları sağlamaktadır. Yeni doğanların güven içinde gelişebilecekleri bir alan sağladığından, bakıcı ile yakınlığın korunması, bağlanma sistemi için temel bir hedefdir (Sümer ve Güngör, 1999).

Bakım sürecinde bebek, gereksinimleri hakkında bakıcılarına bazı ipuçları vermekte, bakıcıları da bu ipuçlarına göre bebeklerin gereksinimlerini karşılamaktadır. Gereksinimleri karşılanan bebeğin gülmeme, ses çıkarma gibi mutluluk göstergeleri bakıcıları için bir geri iletim niteliği taşımaktadır. Böylelikle bir yandan bebek ve bakıcısı arasında güven duyguları gelişmekte diğer yandan bakıcıların da ebeveyn olarak kendilerine güven duyguları artmakta ve bebeklerine karşı olumlu duygular geliştirmektedirler (Gander ve Gander, 1981; akt. Onur, 1993).

Bowlby'nin 1950 yılında Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO) talebi ile sosyal yardım kurumlarında bulunan çocukların ruh sağlıkları konusunda araştırma yapması ile bağlanma kavramı gündeme gelmiş, bu konuda araştırmalar yapılmış ve kuramsal temeller atılmıştır. Bu konudaki ilk araştırmalarda, sosyal yardım kurumlarındaki çocukların beslenme ve bakım gibi gereksinimleri yeterince karşılandığı halde duygusal olarak aşırı sıkıntılı ve kaygılı, hatta gelişimsel açıdan geri oldukları ortaya konmuştur. Bu bulgulara dayanarak özellikle yaşamın ilk üç yılında yaşanan anne yoksunluğunun, doğuştan getirilen gereksinimlerin doyumunu engellediği ya da aksattığı, dolayısıyla fiziksel ve ruhsal hastalıklara neden olduğu vurgulanmıştır (Hazan, Shaver ve Dönmez, 1998).

Bowlby'e göre altıncı aydan itibaren gözlenmeye başlayan bakıcıya bağlanma davranışı ve bu dönemlerde geliştirilen zihinsel imgeler, daha sonraki yaşam dönemlerinde başka insanlarla kurulan ilişkilere genellenmekte ve hatta yaşam boyu sürmektedir. Bu bakımdan duyarlı bir anne ya da yerine geçen bakıcının varlığı ve onun çocuğa göstereceği yakınlık, çocuğun çevresini keşfetmesinde kullanabileceği “güvenli bir dayanak” ve tehlike anında korunabileceği “sağlam bir sığınak” işlevi görmektedir. Böylelikle, bakıcıya güvenle bağlanma, çocuklarda stres yaratan koşullar altında bile güvenlik duygularını koruyabilmelerini ve keşfetme davranışlarını etkin olarak sürdürmelerini sağlamaktadır (akt. Hazan ve Shaver, 1987). Yani bağımsızlık kazanma ve bağlanma kavramsal olarak birbirinin zıttı gibi görünse de, güvenli bağlanma bağımsız davranmayı destekleyen bir sistemdir (Morris, 1996).

Bağlanma ile ilgili araştırmalarda ağırlıklı olarak bebeklikten yetişkinlik yıllarına kadar bağlanma davranışlarının nasıl ortaya çıktığı, hangi evrelerden geçtiği, kişiler arası ilişkileri nasıl etkilediği ve başka bağlanma figürlerine nasıl bağlandığı üzerinde durulmuştur (Bowlby, 1982; Ainsworth ve diğerleri, 1978; Bartholomew ve Horowitz, 1991).

Altı yaşına kadar çocuklarda, bebekliklerinde güvenli bağlananların çocukluk döneminde arkadaşları ile daha iyi geçindikleri, yeni oyuncaqlarla daha çok ilgilendikleri, yeni görevler için daha istekli oldukları ve bir işle daha uzun süre uğraştıkları gibi bulgular ortaya konulmuştur (Morris, 1996). Yine bebekliklerinde annelerine güvenli bağlanan yetişkinlerin olumsuz duygu ve durumları daha yapıcı bir şekilde ele aldıkları, gülümseme, paylaşım ve empati gibi sosyal etkileşimlerde olumlu etkileri olan becerileri daha fazla sergiledikleri, başkaları tarafından sevilen, aranan kişiler oldukları belirtilmektedir. Bunun tam tersine, bebekliğinde güvenli bağlanma geliştiremeyenlerin ise duygularını daha çok bastıran, başkalarını destekleyici bulmayan, yakın ilişkilerden kaçınan, yalnızlığı tercih eden, daha soğuk kimseler olarak algılandıkları belirtilmektedir (Flicker, Englund ve Sroufe, 1992; Kobak ve Sceery, 1988).

Bebeklik ve çocukluk dönemlerinde bağlanma davranışı kapsamlı olarak ele alınmış olsa da çocukluktan ergenliğe geçiş ve ergenlik döneminde bağlanma ile ilgili araştırmalar daha sınırlı sayıdadır. Ergenlerde bağlanma ile ilgili çalışmalarda,

ilk ergenlikle birlikte ebeveynlere bağlanmada azalma olduğu, bağlanmanın akranlara ve başka yetişkinlere yöneldiği gibi bazı bulgular bulunmaktadır. Ancak ebeveynle bağlanma davranışının bazı bileşenlerinin yaş ile birlikte değişmediği, ilk yetişkinliğe kadar durağan kaldığı görüşü de yaygın olarak kabul edilmektedir (Lieberman, Doyle ve Markiewicz, 1999).

Ergenlik döneminin kimlik kazanımı stresli, sıkıntılı bir süreçtir. Bu süreçte ergenin kimlik boyutuna neleri ekleyip neleri reddedeceği bazen ödüllendirici bazen ise acı verici bir keşif olabilmektedir. Ergenlik dönemine özgü değişimlerle başa çıkmaya çabalayan ergen, başkalarının desteğine ihtiyaç duymaktadır. Genellikle bu desteği aynı sorunları, bunalımları, başkaldırı ve coşkuları yaşayan kişilerden almakta, yani kendine benzeyen arkadaşlarına yönelmektedir. Bu bakımdan akran desteği, akarana bağlanma ergenlikte önemli hale gelmektedir. Bağlanma kuramına göre, çocukluklarında bakıcıları ile ilişkilerinde olumlu zihinsel imgeler geliştiren bireyler ergenlik dönemine ulaştıklarında ikincil bağlanma figürleri olarak geçen arkadaşlarına da güvenli bağlanmaktadır. Akranlarına güvenli bağlanan ergenler; akranları arasında daha çok sevilmekte, popüler olarak algılanmakta, sosyal açıdan daha yeterli olmakta ve böylelikle ergenlik döneminin kimlik gelişimi sıkıntılarını da daha rahat atlatabilmektedirler (Carliavati, 2001).

Ergenlik döneminde yakın ilişkiler kurabilenlerin bu döneme özgü davranış problemleri sergileme olasılıklarının daha düşük olduğu, bu tür ilişkiler kuramayanların ise sosyal becerilerin yetersizliğine bağlı olarak daha çok anti sosyal davranış sergiledikleri belirtilmektedir. Ancak bu hipotezi destekleyici bulguların yeterli olmadığı da vurgulanmaktadır. Daha doğrusu, bağlanma kuramının ve geliştirilen modellerin ergenlik dönemi ilişkilerini kapsamlı olarak açıklayamadığı belirtilmektedir (Giordano, 2003).

Freedman, Sears ve Carlsmith (1993), ergenlik döneminde bağlanma davranışının bağlanma, bakım ve cinsel birleşme olmak üzere üç davranışsal sistemin bütünleştirildiği karmaşık bir yapıya dönüştüğünü belirtmiştir. Ancak bu dönüşüm bütün bağlanma işlevlerinin aynı anda yön değiştirmesinden çok, akranların güvenlik ve duygusal destek sağlamasıyla gerçekleşen ve yavaş ilerleyen niteliksel bir değişimi ifade etmektedir.

Her ne kadar bağlanma kuramında genel olarak ilk ilişkilerin daha sonraki ilişkiler için belirleyici olduğu göüüşü kabul edilse de cinsiyet, etnik köken, sosyal sınıf, okul gibi yaşantısal etkenlerin ve hatta farklı gelişimsel rollerin ilişkileri etkileyebileceğı tezi de geçerliğini korumaktadır (Giordano, 2003). Diğer yandan bağlanma ile ilgili ilk kuramlarda, bağlanmanın biyolojik yapının bir parçası olduğu ve evrensel olduğu ileri sürülmüştür (Bowlby, 1977; Ainsworth, 1989; Ainsworth ve diğerleri, 1978). Ancak daha sonraki bazı çalışmalarda (Rothbaum ve diğerleri, 2000) bağlanma ile ilgili araştırmaların daha çok Batı kültürünü ve özellikle Amerikan kültürünü yansıttığı, bazı Avrupa ülkeleri ve Japonya gibi doğu kültürüne genellenemeyeceğı (Russell, Malinckrodt ve Zakalik, 2004) görüşlerine de rastlanmaktadır.

Bu bakımdan bu araştırmada ergenlerde bağlanmanın özelliklerinin tanınmasına katkıda bulunacağı düşüncesi ile daha çok olumlu bir psikolojik özellik olarak geçen akran bağlılığı ile ilişkili olabilecek bazı niteliklerin ele alınması ve açıklayıcı niteliklerin belirlenmesi amaçlanmıştır.

1.1. Problem

Araştırmada “ebeveyn bağlılığı, cinsiyet, aynı ve karşı cinsiyetten arkadaş sayısı, kardeş sayısı ve sınıf düzeyi gibi bazı nitelikler ergenlerde akran bağlılığını ne düzeyde yordamaktadır?” problemine yanıt aranmaktadır.

1.2. Alt Problemler

Araştırma probleminin ayrıntılı incelenebilmesi için aşağıdaki sorulara yanıtlar aranmıştır:

1. Ebeveyn bağlılığı, cinsiyet, aynı ve karşı cinsiyetten arkadaş sayısı, kardeş sayısı ve sınıf düzeyi değişkenlerinin akran bağlılığı üzerinde doğrudan anlamlı etkileri var mıdır?
2. Hipotez modelde cinsiyetin akran bağlılığı ile ilişkisinde, ebeveyn bağlılığının dolaylı bir etkisi (mediate) var mıdır?
3. Hipotez modelde ebeveyn ve akran bağlılığı cinsiyete bağlı olarak değişmekte midir (moderate)?

1.3. Araştırmanın Önemi

Ergenlik dönemi stresli, sıkıntılı bir geçiş dönemidir. Bu dönemin başlarındaki hızlı bedensel, toplumsal ve duygusal değişimle başa çıkmaya çabalayan ergen, yeni ve bilinmeyen deneyimlere giriştiğinden başkaları tarafından desteklenmeye gereksinim duymaktadır. Bu desteği genellikle aynı değişiklikleri yaşayan akranlarından almaktadır. Çocukluk dönemine göre ebeveynin ergenin yaşamındaki yeri değişmekte ve arkadaşlar bu değişime katılmaktadırlar. Özellikle yakın arkadaşlıklar ergenin bu döneme özgü stres etkileri ile baş etmesine, güvenli ve değerli bir benlik algısı gelişmesine önemli ölçüde katkıda bulunmaktadır (Buhmester, 1990; akt. Çok, 1993). Yakın arkadaşlık, akranların birbirlerine kendilerini açıp surlarını paylaşmalarını, birlikte birtakım etkinliklerde bulunmalarını; yani birbirlerine bağlanmalarını gerektirmektedir.

Yaşamın ilk dönemlerinde ebeveynlerle kurulan ilişki biçiminin daha sonraki ilişkilere de genellendiği, yakın kişiler arası ilişkiler geliştiremeyenlerin birtakım uyum problemleri ya da psikolojik sorunlarla karşılaşma olasılıklarının daha yüksek olduğu bulguları dikkate alınrsa, ergenlerin bağlanma davranışları yönünden tanınmaları önemli bir özelliktir. Araştırma literatüründe son yıllarda geniş bir yer kaplayan bağlanma ile ilgili çalışmalar, ülkemizde daha sınırlı sayıdadır. Yapılan çalışmalarda da daha çok bağlanma ile ilgili kuramsal bilgiler, ölçek adaptasyonları ya da bağlanma ve olumlu sosyal davranışlar arasındaki ilişkiler üzerinde durulmuştur (Freedman, Sears ve Carlsmith 1993; Sümer ve Güngör, 1999; Solmuş, 2001; Delen, 2003; Kumru, Carlo ve Edwards 2004).

Carthy ve diğerleri (1998) bağlanma kuramının okul danışmanlarını önemli ölçüde ilgilendirdiğini vurgulamaktadır. Okul rehberlik servislerine psikolojik yardım almak üzere başvuran ergenlerin, aile ve arkadaşlık ilişkileri gibi sosyal ilişkilerle ilgili sorunları önemli düzeyde yaşadıklarını ve bu tür sorunların genellikle bağlanma kuramında vurgulandığı gibi ilk ilişkiler tarafından belirlendiğini belirtmektedirler. Henüz ilk ilişkilerin daha sonraki ilişkilerde ne kadar belirleyici olduğu konusunda kesin görüşler bulunmasa da ergenlik döneminde sosyal ilişkilerin önemli olduğu söylenebilir. Hatta sosyal ilişkilerden kaynaklanan sorunlar bazı uyum problemleri, akademik başarısızlık, disiplin ve çatışma problemleri olarak

yanılabilmektedir. Bağlanma kuramında zaman zaman bebeklik ve ilk çocukluk dönemlerindeki bağlanma figürlerinin yardımıla değiştirilebileceği de belirtilmektedir. Pfaller ve Kiselica (1998), okul danışmanlarının bağlanma sorunları yaşayanlara yardımcı olabileceklerini ifade etmektedirler. Okul danışmanları özellikle vaka kaydı alarak ve bırakım testler uygulayarak bağlanma ile ilgili sorunlar yaşayan öğrencileri belirleyebilirler. Bağlanma ile ilgili müdahale hizmetlerinde ise özellikle kendisi psikolojik danışma ortamında güvenli bir bağlanma figürü örneği sergileyerek tüm yetişkinlerin geçmişteki bağlanma figürlerine benzemediği farkındalığını geliştirebilir. Benzer şekilde, danışmanlar müşavirlik hizmeti ile öğretmenleri ve aileleri bağlanma konusunda bilgilendirebilirler. Sosyal ilişkilerinde bağlanmadan kaynaklı sorunlar yaşayan ergenleri ve ailelerini okul dışı psikolojik yardım merkezlerine, rehabilitasyon kurumlarına ya da aile danışma merkezlerine yönlendirebilirler. Bu bakımdan bağlanma ile ilgili niteliklerin bilinmesinin, ergenlerin tanınmasında ve onlara yönelik psikolojik yardım hizmetlerinin planlanmasında etkili ve yararlı olacağı düşünülmektedir.

1.4. Sayıtlar

Araştırmann sayıtları aşağıda ifade edilmiştir:

1. Araştırma kapsamına alınan ergenlerin, Ebeveyn ve Akran Bağlılığı Envanterini gerçek durumlarını yansıtacak şekilde yanıtladıkları varsayılmıştır.
2. Araştırma kapsamında kullanılan EABE'nin geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarının bu çalışma için yeterli olduğu varsayılmıştır.
3. Araştırmada kullanılan istatistiksel tekniklerin, bu araştırmanın problemine yanıt aramada ve hipotezlerin test edilmesinde uygun teknikler olduğu varsayılmıştır.

1.5. Sınırlılıklar

Araştırmanın sınırlılıkları şu şekilde belirlenmiştir:

1. Araştırma bulguları, araştırmanın katılımcıları ile benzer özellikler gösteren ergenlere genellenebilir.
2. Araştırmanın yordanan niteliği olan akran bağlanma düzeyi ve yordayıcı niteliklerinden biri olan ebeveyn bağlanma düzeyi, Ebeveyn ve Akran Bağlılığı Envanteri'nin ölçtüğü, ebeveyn ile ve akranlarla olumlu ilişkileri ve iletişimi ölçen genel bağlanma davranışı ile sınırlıdır.
3. Akran bağlanma düzeyi üzerinde yordayıcı etkileri incelenen nitelikler, ebeveyn bağlanma puanları ve Kişisel Bilgi Formu'nda yer alan cinsiyet, aynı ve karşı cinsten arkadaş sayısı, kardeş sayısı ve sınıf düzeyi nitelikleriyle sınırlandırılmıştır.
4. Yeterli sayıda tek çocuklu aileden gelen ergene rastlanmadığından araştırma katılımcıları kardeş sahibi ergenlerle sınırlandırılmıştır.

1.6. Tanımlar

Araştırmada geçen kavramların tanımları aşağıda verilmiştir:

Bağlanma: Ainsworth bağlanmayı bir insanın başka bir insana karşı geliştirdiği şefkatli bir bağ olarak tanımlanmaktadır (akt. Oddone ve Genuis, 1996). Bowlby tarafından bağlanma kavramı, insanların kendileri için önemli olan kişilere karşı geliştirdikleri güçlü duygusal bağ olarak tanımlanmaktadır (akt. Sümer ve Güngör, 1999a). Erwin (2001) ise bağlanmayı çocuğun uyum sağlayıcı yönünün gelişmesini korumak, geliştirmek ve bütün devamlılığını sağlamak amacıyla tasarlanmış biyolojik bir mekanizma olarak tanımlamıştır.

Bağlanma ile ilgili literatürde güvenli, güvensiz, kararsız, kaygılı, kaçınan, saplantılı gibi farklı bağlanma türlerinden söz edilse de bu araştırmada bağlanma kavramı, ergenin ebeveyni ve akranları ile kurduğu yakın ve olumlu iletişimi yansıtan güvenli bağlanma anlamında kullanılmıştır. Bu bakımdan;

Ergen-Ebeveyn Bağlılığı: Ergenin anne ve babası ile yakın ve olumlu iletişiminin

derecesini, düzeyini ifade etmektedir.

Ergen-Akran Bağlılığı: Ergenin kendi yaşıtı, arkadaşları ile yakın ve olumlu iletişiminin derecesini, düzeyini ifade etmektedir.

BÖLÜM II

2. KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Bağlanma İle İlgili Kuramsal Açıklamalar

Bu bölümde, öncelikle bağlanma ile ilgili kuramsal açıklamalardan; psikanalitik kuramın, biyolojik bağlanma kuramının görüşleri ve bağlanma modelleri ele alınmıştır. Daha sonra ise yurt dışında ve ülkemizde bağlanma konusunda yapılan bazı araştırma bulguları özetlenmiştir.

2.1.1. Psikanalitik kuramın bağlanma ile ilgili görüşleri

Yeni doğanlarda bağlılığın gelişimi, ağırlıklı olarak psikanalitik kökenli kuramcılar tarafından ele alınmıştır. Bu kuramcılardan her biri bebeklerin bağlanma davranışı konusunda farklı varsayımlar ileri sürmüşlerdir. Freud, bağlanma davranışının gelişiminde anne-baba davranışlarının önemini vurgulamıştır. Freud'a göre doğuştan getirilen emme ihtiyacı ve bunun sağladığı oral zevk aracılığı ile bebekler annelerine bağlanmaktadır (Hetherington ve Parke, 1978). Psikanalitik kurama göre, oral dönemde anne sevgileri ile bebeğin ihtiyaçlarını karşılamakta, bu ihtiyaçları karşılarken bebekle ortaklaşa geliştirdikleri bir düzenleri bulunmaktadır. Bu düzenden dolayı, bebek, fizyolojik dengesini belirli sınırlar içinde koruyabilmektedir. İhtiyaçları düzenli bir şekilde karşılanan bebek, dış dünyaya karşı güven duygusu geliştirmeye başlanmaktadır (Gençtan, 1988). Freud ebeveyn-çocuk ilişkisinin anal ve genital dönemlerde de devam ettiğini, anal dönemde anneye uyumlu ilişkilerin çocuğa özerklik kazandırdığını, genital dönemde ise bu olumlu ilişkiye dayanarak aileden kopup başkalarıyla ilişkiler kurmaya başladıklarını belirtmiştir (Öztürk, 1997).

Ancak Harlow ve Zimmerman'ın 1959 da yavru maymunlar üzerinde yaptıkları çalışmada sadece oral hazzın bağlanma için yeterli olmadığını ortaya koymuştur. Deney sırasında araştırmacılar yavru maymunlar doğduktan hemen sonra annelerinin yanından almış ve yarısı tel, diğer yarısı elbise olmak üzere iki anne maymun figürü yanında beslemişlerdir. Yavru maymunların anne figürleri yanında geçirdikleri süre hesaplanmış ve elbise ile daha uzun süre birlikte oldukları gözlenmiştir. Bu bulgu, psikanalitik kuramın görüşlerinin tam tersine, beslenmenin bağlanma için önemli tek faktör olmadığını ortaya koymuştur (akt. Santrock, 1998). Santrock (1998) yeni yürümeye başlayan çocukların da tüyü oyuncak ya da battaniye gibi nesnelere karşı anne ile kurulan ilişkiye benzer şekilde güçlü bir bağlanma duygusu geliştirdiklerini ifade etmektedir. Hatta zaman zaman guttikleri her yere bu eşyalarını da götürmekte, düştüklerinde ya da azarlandıklarında hemen bu eşyalarına koşmaktadırlar. Bu eşyaların küçülmesi ya da eskimesi durumunda ise, alienin yenileme isteği çocuk tarafından geri çevrilmektedir. Çocuklar büyüyüp kendilerine olan güvenleri arttıkça, bu güvenlik objelerinden yavaş yavaş ayrılmaktadırlar.

Psikanalitik yaklaşımın ikinci evresini oluşturan ego psikolojisinin önemli temsilcilerinden Erikson (1968), kişiliğin farklı evrelerden geçtiğini ve süt çağında anneyle ilişkilerin bebekte temel güven duygusunun gelişmesi açısından çok önemli olduğunu ifade etmektedir. Erikson'a göre, anne-çocuk ilişkisinde süreklilik, tutarlılık ve aynılık sağlanabilirse çocuk, annesinin kendisini hep seveceğinden, isteyeceğinden ve terk etmeyeceğinden emin olma duygusu geliştirebilmekte ve böylelikle temel güven duygusunun çekirdeği oluşturulmaktadır. Çocuk “çevremdekiler bana bakıyor, beni kabul ediyor” biçiminde bir algı oluşturmaktadır. Kendi varlığını kendisine verilenlerle eş değer görmektedir: Erikson'a göre çocuk için fizyolojik ihtiyaçların düzenli karşılanmasından çok, annesi ile kendisi arasındaki ilişkinin niteliği daha önemlidir. Bu yüzden bakım ve beslenmeleri önemli ölçüde sağlansa da bakıcıların süresizliği ve tutarsızlığından dolayı çocuk yuvalarında yaşayan çocuklarda güven duygusunun kazanılması güçleşmektedir (akt. Öztürk, 1997).

Psikanalitik kuramın bir başka temsilcisi Sullivan ise, kişiliğin ilişkiler içinde geliştiğini savunmaktadır. Sullivan'a göre, ilişkileri dışlayarak kişiliğin

gelişmesinden söz etmek mümkün değildir (Santrock, 1998; Ewen, 1998). Sullivan gibi nesne ilişkileri psikolojisinin temsilcilerinden Mahler (1968) yaklaşık 5. - 10. aylarda bebeklerin yoğun bir sıkıntı yaşamasalar da annelerinin çevresinde olmasını istemekte, 10-16. aylarda hareket etme kapasitesi artmakta ve bağlanma daha da güçlenmektedir. Çünkü bu dönemde de güvenlik gereksinimi artmaktadır. Yeniden yaklaşıma olarak adlandırıldığı üçüncü evre 15-22. aylarda annenin yokluğuna daha az tolerans göstermekte ve yaklaşıp iki yaşında dördüncü evrede duygusal obje sabitliği gelişmektedir. Bu aşamadan sonra anneye yönelmeyi tercih etseler de ayrılıkları da daha iyi tolere edebilmektedirler (akt. Sharf, 2000).

Bowlby'e göre, bebek ve çocuklarda bağlanmanın doğası ve kökeniyle ilgili psikanalitik yaklaşım içinde dört temel açıklama bulunmaktadır. Bunlar şu şekilde özetlenebilir:

- 1) Bebeklerin başta yiyecek olmak üzere karşılanması gereken bir takım fizyolojik ihtiyaçları vardır. Bebeğin anneye ilgilenmeye ve ona bağlanmaya başlaması, annenin çocuğun fizyolojik ihtiyaçlarını karşılaması, bebeğin anneyi hoş yaşantı kaynağı olarak görmesiyle sonuçlanmaktadır. Bowlby bu duruma ikincil dürtü adını vermektedir.
- 2) Bebeklerin kendilerini bir insan göğsüne bağlamak, onu emmek ve oral olarak ona sahip olmak için doğuştan getirdikleri bir eğilimleri vardır. Bebekler anneyi göğüsle bağlantılı olarak götür ve ona bağlanırlar. Bowlby anne memesine birincil emme nesnesi adı vermektedir.
- 3) Bebeklerin bir insana dokunmak ve ona yapışmak için doğuştan getirdikleri bir eğilim vardır. Bu anlamda bir insana bağlanma ihtiyaçları vardır. Bowlby buna birincil tutunma nesnesi adını vermektedir.
- 4) Bebekler anne rahmini özlerler ve oraya geri dönmek isterler. Bowlby'e göre bu isteğe, birincil anne karnına dönüş özlemi denilmektedir.

Bu dört açıklamadan en çok ilki, başta Bowlby olmak üzere diğer araştırmacılar tarafından benimsenmiş ve geliştirilmiştir (akt. Brennan ve Morris, 1997). Ancak Bowlby (1977) psikanalitik yaklaşımın çocuğun annesiyle ilişkilerini kişiliğin temel taşı olarak görmesine karşın, bunun nasıl ortaya çıktığı, hangi süreçlerden geçtiği ve ne kadar devam ettiği gibi konularda açıklamalarının yetersiz olduğunu vurgulamaktadır.

2.1.2. Biyolojik bağlanma kuramının görüşleri

Bowlby'nin bağlanma ile ilgili kuramı biyolojik bağlanma kuramı olarak geçmektedir. Bowlby'e göre bebekler doğuştan getirdikleri içgüdüsel tepkilerin bir sonucu olarak yaşamlarının ilk aylarında genellikle anne olmak üzere bir bakıcıya bağlanma eğilimindedirler (Hetherington ve Parke, 1978). Bu temel ilişki, bebek korktuğunda, yorgun düştüğünde ya da hastalandığında belirgin bir şekilde ortaya çıkar ve gelecekte başkalarıyla kurulacak yakın ilişkiler için bir ilk örnek niteliğindedir. Bowlby bebeklerde bağlılığın gelişiminde birbirini etkileyen biyolojik kökenli dört temel sistem tanımlanmaktadır (Irwin ve Simens, 1994): Bunlardan;

- 5) Bağlanma sistemi, korunma ve bakım için doğrudan yakınlık aramaya
- 6) Korku ve uyarı sistemi, potansiyel olarak tehlikeli-zararlı koşul, durum ya da kişilerden kaçınmaya
- 7) İlişki sistemi, bebeğin gülme, oynama tarzındaki sosyal etkileşimlerini artırmaya
- 8) Keşif sistemi ise çevreyi keşfetmeye ve öğrenmeye yöneliktir.

Bowlby'e göre bu sıralanan sistemlerin gerçekleştirilmesi için anne ile bebek arasında sıcak, yakın ve sürekli bir ilişkinin bulunması gerekmektedir. Özellikle bu ilişkide bebeğin dış dünyayı algılamasında, anne bebek ilişkisini artırmada dokunma duyusu görme ve işitme duyusuna göre daha önemli bir role sahiptir. Bebeklikte emme, dokunma, izleme, ağlama, gülme yoluyla anne ve bebek arasında bir yakınlasma yaşanmaktadır. Bu tür bir bağlanma ilişkisinin bulunmaması ya da

yetersizliği durumunda ise bebekte anksiyete, depresyon ve öfke duyguları yaşanmaktadır (Gander ve Gander, 1981; akt. Onur, 1993).

Bowlby, bakıcı ile çocuk arasındaki bağlanma ilişkisinin temel sayılılarını şöyle sıralamaktadır (akt. Hortaçsu, 2003);

- 1) Yaşamın başında kurulan bağlanma ilişkisi bütün insanlarda geçerlidir. Anne ve bebek bu ilişkinin gelişimini kolaylaşırma eğilimlerine sahiptirler.
- 2) Fiziksel ve sosyal çevreler farklı özellikler gösterse de bağlanma ilişkisi evrenseldir.
- 3) Bağlanma kişilerin değıl, ilişkinin bir özelliğidir.
- 4) Bağlanma ilişkisinin sona ermesi olumsuz sonuçlar doğurur.
- 5) Kişinin birden fazla bağlanma ilişkisi olabilir, ancak birincil ilişkiler niteliksel olarak farklıdır.
- 6) İlk bağlanma ilişkisi kişinin gelecekteki ilişkileriyle ilgili içsel modelini oluşturur, bu model daha sonraki ilişkileri yönlendirir.

Bağlanma kuramına göre, yaşamın ilk yıllarında anne ve babanın ya da ilk bakıcının çocuğa verdiği tepkilere bağlı olarak çocuk kendisine ve başkalarına yönelik zihinsel imgeler oluşturmaktadır. Çocukların oluşturdıkları bu zihinsel imgeler daha sonraki ilişkileri için rehber görevi görmektedir. Böylelikle güvenli bağlanan çocuklar kendileri hakkında sevinilebilir, değerli ve ihtiyaçlarına başkalarının duyarlı olduğu inancına dayalı zihinsel bir imge oluşturmurlar. Bunun tersine, güvensiz bağlanan çocuklar ise kendilerini yetersiz ya da değersiz bulur, ihtiyaçlarına başkalarının duyarız davranadığı ya da reddedildiklerini imgeleyen bir model geliştirirler. Her iki durumda da Bowlby içsel çalışan modeller olarak tanımladığı bu imgelerin, tümüyle anne - baba ya da bakıcı davranışları ile şekillendiğini ifade etmektedir (Lieberman, Doyle ve Markiewicz, 1999).

İçsel çalışan modeller; kendilik şeması ve başkaları şeması olarak birbirleriyle ilişkili olan iki farklı bilişsel şemadan oluşmaktadır: Kendilik şeması, bireyin

kendilik değerine, başkaları tarafından sevilabilirliğine ilişkin algılarını içermektedir. Başkaları şeması ise, bireyin yakın çevresindeki insanlara bağlanabilirliğine (bireye yönelik tepkilerin tutarlılığına) ve onların güven vericiliğine ilişkin beklentilerini içermektedir. İçsel çalışan modeller bireyin kendilik imgesini biçimlendirmek, yakın ilişkilere yönelik beklentilerini şekillendirmek ve yaşantıların yorumlanmasına rehberlik etmekle birlikte, görelî olarak durağan bir kişilik özelliği olan bağlanma stillerini de oluşturmaktadır (Solmuş, 2001).

Bowlby, ayrılık kaygısının da temelinde yatan bağlanmanın ardışık yaşam evreleri boyunca geliştiğini ileri sürmüştür. Buna göre bağlanma evrelerini şu şekilde özetlemek mümkündür (Kart, 2002; Kayahan, 2002):

1. Birinci Bağlanma Evresi (Doğumdan 3 aya kadar)

Yaşamın ilk ayları boyunca, bebekler herkese benzer tepkiler verirler. Doğumdan sonra insanların sesini dinlemekten, yüzlerine bakmaktan hoşlanırlar. Bowlby bebeklerin "sosyal gülümsemeyi" ortaya çıkaran genetik bir özelliklerinin olduğunu ifade etmektedir. Doğumdan sonra, ilk üç hafta süresince yarı uyku halindeyken bile gülerler, ancak bu gülüncükler henüz sosyal değildir. Üçüncü haftadan itibaren insan sesi duyduklarında kısa süren gülümsemeler sergiler ve bunları artık "sosyal gülümseme" olarak nitelelendirmek mümkündür. En duyarlı sosyal gülümsemeler 5. ve 6. haftalarda başlar ve gülerken aynı zamanda göz teması kurarlar. Bowlby'e göre gülme, bakıcıyla yakınlığı sürdürmeye yardımcı olduğundan bağlanmayı destekleyicidir. Bebek gülümseydikçe bakıcı bebek ile birlikte olmaktan zevk almakta; ona gülümsemekte, onunla konuşup, kucaklamaktadır. Aynı zamanda bebekler gülümseme davranışlarına ek olarak emme, yakalama ve bakarak izleme yoluyla bakıcılarının özelliklerini de öğrenmektedirler.

2. İkinci Bağlanma Evresi (3–6 Ay)

Bu evrede bebeğin sosyal tepkileri seçici olmaya başlar ve sadece tanıdıkları kişiler onlar için önemli hale gelir. Yabancıları fark etmeleri ve onlardan korkmaya başlamaları bu evrenin başat özelliğidir.

3. Üçüncü Bağlanma Evresi (6 Ay-3 Yaş)

Bu evrede bebek "ayrılma kaygısı" sergilemeye başlar. Bağlanma figürü odayı terk ettiğinde belirgin bir mutsuzluk, tekrar kavuşma anında ise sıkı sarılma ve kucagında kalmayı isteme gözlenir. Yürümeye başlaması ile birlikte herhangi bir ayrılık hissettiğinde pesinden gitme eğilimi gözlenir. Böylelikle bağlanma figürünün yanında kalmak için çaba gösterir. Bu durum bebeğin amaç - doğrulayıcı davranışsal bir sisteme kavuşmak üzere olduğunun işaretidir. Bebek, bağlanma figüründen her ne kadar ayrı kalmayı istemez ve belli bir yakınlığı korumaya çabalasa da bakıcıyı güvenli bir üs olarak kullanarak çevreyi keşfetmek istediğinde ondan uzaklaşabilir. Örneğin 1-2 yaşlarındaki bir çocuk annesiyle oyun parkına gittiğinde bir süre annesine yakınlığı korur. Daha sonra çevreyi keşfetmek için harekete geçer. Ancak sık sık geri dönüp annesine bakmaktan, ona gülmekten, koşup yanına gelip tekrar oyununa dönmekten kendini alamaz. Bu, annenin "halen orada olduğundan emin olmak" için yapılan bir eylemdir. Yüksek ses gibi bazı korku yaratan uyarılar, çocuğun çevreyi keşfetmekten vazgeçmesine ve anneye yönelmesine yol açar. Bağlanma figürüyle yakınlığın yeniden kurulması çabasına birincil stratejiler adı verilmektedir. Bakıcının duyarsız olması durumunda ise, birincil davranışsal sistemde yer alan davranışlar görelî olarak edilgenleştirilir ya da etkinleştirilir. Bu duruma ikincil stratejiler adı verilmekte ve o anda çocuğun problemini aşarak çevreye uyum sağlanmasına olanak vermektedir. Dolayısıyla, Bowlby bağlanma sisteminin çeşitli uyarılma düzeylerinde aktif hale geldiğini vurgulamaktadır. Bir yaşından itibaren çocuklar annenin erişilebilirliği ve kendisinin ihtiyaçlarına cevap verecek nitelikte olup olmadığına ilişkin genel bir izlenim, bir düşünce oluşturmaya başlarlar. Böylelikle bağlanma süreci önemli bir evreyi aşmış olur.

4. Dördüncü Bağlanma Evresi (3 Yaş - Çocukluğun Sonu)

Üç yaşından önce çocuklar, bakıcının planlarını ve niyetini henüz dikkate almadıklarından sadece kendi gereksinimleriyle ilgilidirler. Bu yüzden, çocuklar annenin niçin kendilerini yalnız bıraktığını, ancak 3 yaşından sonra anlayabilmektedirler. Örneğin, annenin süt getirmek için odadan ayrıldığını fark

etmesi, çocuğun bu ayrılığa ve bir süre yalnız kalmaya daha ılımlı yaklaşması sonucunu doğurur.

Bretherton (1985) bağlanma davranışının erken çocukluk döneminde belirgin bir şekilde ve özellikle stresli dönemler olmak üzere yaşam boyunca gözlenebileceğini belirtmektedir. Bretherton'a göre bir bağlanma figürünün bulunması ve kendisine karşı duyarlı olması, bağlanan kişide güçlü bir güvenlik duygusu kazandırmaktadır. Ayrıca bağlanma figürü olan kişinin, koruyucu ve sakinleştirici bir tutum sergilemesi, yardım etmesi durumunda bağlanma davranışının zaman içinde azaldığını belirtmektedir.

Weiss çocuklukta bağlanmayı başlangıçta üç (1982), daha sonra sekiz (1991) temel ölçüte göre tanımlamıştır (akt. West ve Keller, 1994). Bunlar:...

1. Yakınlık aramada, çocuk bağlanma figürünün koruma alanı içinde, koruyucu bir çevrede kalmak için çaba gösterir.
2. Güvenlik temelinde, bağlanma figürünün varlığı güvenlik duygusunu besler ve keşif, öğrenme davranışları sergilemesine neden olur.
3. Ayrılık protestosunda, bağlanma figürüne ulaşamama tehditi, protesto davranışlarına neden olur ve ayrılıktan kaçınır.
4. Tehditte açığa çıkarmada, sıkıntılı ve kaygılı olduğunda daha çok bağlanma duyguları sergilerler ve bağlanma figürüne yönelirler.
5. Özgüllükte, bakım ve gösterilen özen aynı olsa da başkalarının bağlanma figürünün yerini almasına izin vermemeye gözlenir.
6. Bilinçli kontrol edememede, ölüm gibi sürekli ayrılıklarda bile bağlanma duyguları ve ayrılık protestoları devam eder.
7. Israrda, bağlanma alışkanlık yoluyla azalmaz, asla kaybolmaz, fakat yavaş yavaş umut azalır.
8. Bağlanma figürünün davranışlarına duyarsızlıkta, bağlanma figürünün davranışları olumsuz olsa da bağlanma davranışları devam eder. Fakat bu durum aynı zamanda bağlanma figürüne kızgınlık duyulmasına neden olur ve çatışma yaşanır.

Main, Kaplan ve Cassidy (1985) ve Güngör'e (2000) göre, içsel çalışan modeller çoğunlukla farkında olmaksızın işlev gören ve başkalarının davranış ve niyetlerine ilişkin yordamada bulunmaya rehberlik eden yapılardır. Ayrıca benlik ile başkaları için oluşturulmaya başlanan şemalar, karşılıklı etkileşim içinde zihinsel

modellerin kararlılık ve istikrar göstermesine katkıda bulunmaktadır. İçsel çalışan modeller aynı zamanda bağlanma biçimlerini belirleyen temel yapılardır. Bu yapılar bağlanma figürünün kayıp olduğunu çocuğun fark etmesine ve geri döndüğünün ayrımını yapabilesine yardımcı olmaktadır. Dolayısıyla içsel çalışan modeller bağlanma figürüyle etkileşimi etkileyecekleri gibi, ayrılığa verilecek tepkileri de belirlemektedir. Bowlby'e göre ayrılık üç temel aşamada ortaya çıkmaktadır. Çocuk ilk olarak ayrılığı "protesto" etmekte, ağlayıp, bağırmakta ve yerine geçenin her türlü bakımını ve gözetmesini reddetmektedir. İkinci aşamada bir "keder" süreci gözlenir, sessizleşir, geri çekilir, edilgenleşir ve derin bir yas durumuna girmiş gibi görünür. Son olarak bağlanmanın çözülmesinde çocuk daha neşeli görünür, alternatif bakımı kabul eder, ancak anne geri döndüğünde onu hiç tanııymırmış gibi davranır. Bu konuyla ilgili olarak, Ainsworth (1989) ayrılık sürecinin her evresinde ikili duygular yaşadığını ve ayrılık bunalısının en sık 10 – 18. aylarda görüldüğünü ifade etmektedir. Ayrıca bu dönemden önce, ortalama 8. aylarda yabancılık bunalısı olarak tanımlanacak bir kaygının yaşandığını ve bunun ayrılık kaygısının ilk örneğini oluşturduğunu belirtmektedir (akt. Başak, 2001).

2.1.3. Bağlanma modelleri

2.1.3.1. Schaffer ve Emerson'un dört bağlanma aşaması

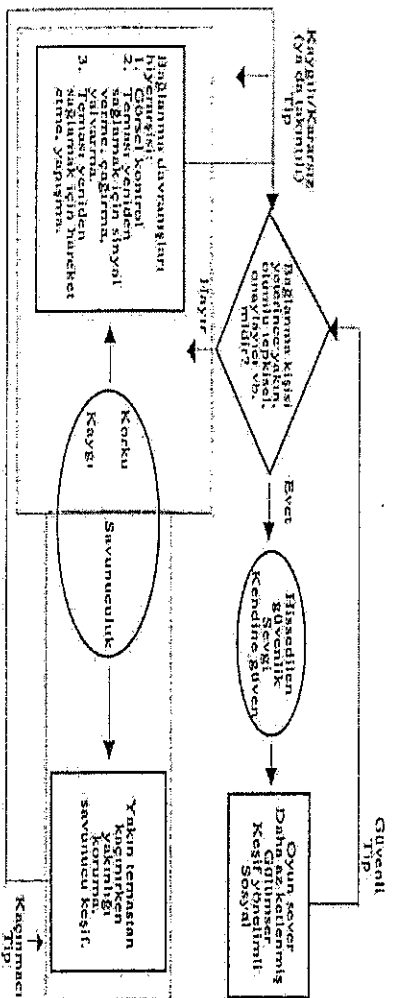
Schaffer ve Emerson (1964) bağlanma sürecinin dört aşamada gerçekleştiğini ileri sürmüştür Buna göre;

1. Asosyal aşama, yaşamın ilk altı haftalık sürecini kapsar. Yeni doğan asosyal hem sosyal hem de sosyal olmayan uyaranlara benzer tepkiler vermektedir. Bununla birlikte ilk altı haftaya kadar bebekler gülümseme ve başka sosyal uyarıları, sosyal olmayanlara göre daha fazla tercih etmektedirler.
2. Gelişigüzel (indiscriminate) bağlanma, altı hafta ile altı ay arasındaki süreci kapsar. Bu evrede bebekler yalnız olmaktan çok, insanlarla birlikte olmayı tercih etmektedir. Bununla birlikte, çevresindeki kişilerin yabancı ya da tanıdık olması arasında bir ayrım yapmamaktadır.

3. Spesifik bağlanma, aşamasında annelerine bağlanmakta, yanında başka yetişkinler bulursa da anneden ayrılmayı protesto etmektedirler. Bu aşamada yabancılarından korkma giderek artmaktadır.
4. Çoklu bağlanma, aşaması ise son evredir. Bu aşamada ailedeki diğer yetişkinlere (baba, kardeş, bakıcı gibi) bağlanırlar. Bu evre üçüncü aşamada başlanmakta ve 18. aylarda tipik davranış olmaktadır.

2.1.3.2. Üçlü bağlanma modeli

Çocuk ve ilk bakımı üstlenen kişi arasındaki bağlanma ilişkisini araştıran Ainsworth ve diğerleri (1978) tarafından ortaya konmuştur. Ainsworth ve diğerleri (1978) bağlanmanın niteliğini değerlendirmek ve Bowlby'nin kuramını test etmek amacıyla laboratuvar ortamında "yabancı durum" olarak geçen deneysel bir yöntemle bebeklerin davranışlarını incelemiştir. Bu yöntemde, 12-18 aylık küçük çocuklar sistemli olarak kısa aralıklarla önce annelerinden ayrı tutulmuş, sonra bir yabancı ile yalnız bırakılmış ve sonra anneleri ile tekrar bir araya getirilmiştir. Bu şekilde çocukların keşif çabalarında annelerini ne derece "güvenli üs" olarak kullandıkları, ortamdaki yabancının yakınlık çabalarına nasıl tepki verdikleri ve yabancı bir ortamda, annenin yokluğunda kaygı ile nasıl baş ettikleri araştırılmıştır. Çocukların ayrılma, yeniden birleşme ve yabancılarla yalnız kalma durumlarını dikkate alarak Ainsworth ve arkadaşları, gözledikleri bu çocukları üç bağlanma sistemi içinde değerlendirmişlerdir (Irwin ve Simens, 1994). Söz konusu bağlanma tarzlarına ilişkin önerilen yapı Şekil 1'de sunulmuştur.

Şekil 1: Bağlanma biçimleri

Şekil 1’de güvenli, kaygılı-kararsız ve kaçınan tiplerin bağlanma figürleri ile ilişkileri gösterilmektedir. Bu tiplerin özellikleri sırasıyla şöyledir:

a) **Güvenli bağlanan bebekler:** Laboratuvar ortamında güvenli bağlanmış bebekler, anneleri odayı terk ettiğinde keşfedici oyunlarını bırakmış ve belirgin bir üzüntü hali sergilemişlerdir. Anneleri geri döndüğünde ise, önce onu karşılamış ve birkaç dakika boyunca annelerinden ayrılmamışlardır. Ancak sakinleştiklerinde çevreyi keşfetmek için yeniden harekete geçmişlerdir (Kart, 2002).

Güvenli bağlanma, kişinin hem iç hem de dış dünyasını keşfetmesine olanak tanımaktadır (Spirnthal ve Collins, 1995). Güvenli bağlanan çocuklar genellikle kendinden hoşnutur ve oyunlarında çevreyi tanımaya çalışırlar. Ara sıra annelerini gözlemler ve onun yanında olduğundan emin olduktan sonra oyunlarına ve keşiflerine devam ederler (Hazan ve Shaver, 1994; Cobb, 2001). Ayrıca güvenli bebekler bulundukları ortama yabancı birinin katılması ile oluşan tedirginliği daha kolay aşmakta, ebeveyni ortamda olmadığı zaman merak ve keşif çabasını kaybetmemektedir (Hortaçsu, 2003). Ebeveynine güvenli bağlanan bebekler, 5 yaşına geldiklerinde kararsız ya da kaçınımlı bağlanma ilişkisi geliştirmiş çocuklara göre daha empatik, basat, başarı yönelimli ve daha bağımsızdırlar.

Güvenli bağlanma ilişkisi geliştirmiş bebeklerin annelerinin ise daha sevecen, fiziksel temas ve yüz yüze etkileşimi daha çok kullanan, yatıştırıcı ve daha az zorlayıcı gibi özelliklere sahip olduğu belirtilmiştir (Santrock, 1998). Yine başka bazı özelliklerine bakıldığında, çocuklarına dokunmaktan, yakın ilişki içine girmekten hoşlanan, çocuğun ihtiyaçlarına karşı duyarlı ve çocuğunun çevreyi keşfetmesi için cesaretlendiricidirler. Çocuklarda anneleri ile etkileşime açıktır ve annesinin kendi ihtiyaç ve beklentilerine uygun hareket etmesini beklerler. Çocukların gözünde anne çevrelerini tanıma çabalarında her zaman sırtını dayayabilecekleri güçlü bir kale görevi görmektedir.

b) **Kaygılı-Dirençli Bağlanma:** Laboratuvar ortamında bu bebeklerin hem kaygılı hem de kızgın oldukları, annelerinden ayrı kaldığında sürekli anneyi arama davranışı gösterdikleri ve bu yüzden çevreye karşı ilgisiz oldukları gözlemlenmiştir (Hazan ve

Shaver, 1994; Hortaçsu, 2003).

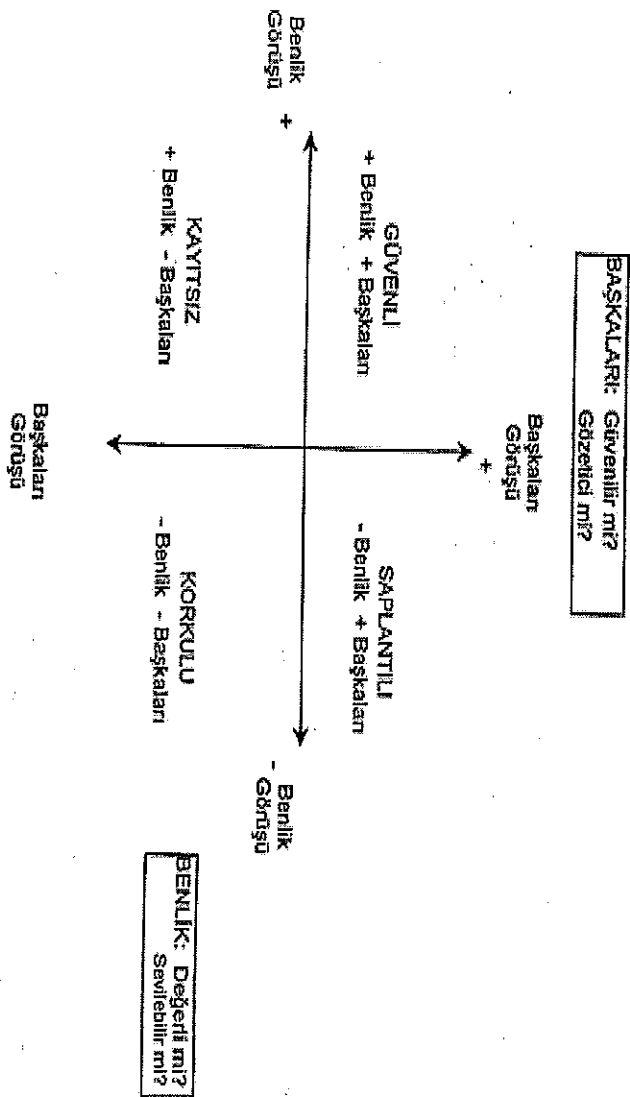
Anneleri yanına döndüğünde ise vurma, itme, ağlama gibi davranışlarla anneye etkileşime direnmişlerdir. Bu tür çocukların annelerinin özelliklerine bakıldığında, daha çok tutarsız davranışlar sergiledikleri, bazen oldukça yakın bazen ilgisiz davranışlar sergiledikleri belirtilmiştir. Tutarsız davranışlarla karşılaşan çocuklar bazen bağımlı görünüp anneye sarılırken, bazen de uzak durmakta ve hatta dokunma, kucaklaşma gibi etkileşimlere karşı direnmektedirler. Güvensiz bağlanmış bebekler fiziksel ve duygusal ihtiyaçlarına annelerinin düzenli ya da yeterli cevap vereceğine inanmamaktadır. Bu güven eksikliğinden dolayı çevrelerini keşfetme ihtiyacını da daha az duyarlar. Bunun devamında temel becerilerin gelişimi için gerekli olan bağımsızlık ve yeterlilik duygularının gelişimide engellenmektedir (Spirinthal ve Collins, 1995).

c) Güvensiz bağlanan (Kaçınan) bebekler: Oyun odasına girdiğinde oyuncakları keşfetmek için koşuşturmakta, ancak bunu yaparken anneyi güvenli bir üst gibi kullanmamakta hatta görmezlikten gelmektedir. Anneleri odayı terk ettiğinde mutsuz olmakta, geri döndüğünde ise yeniden yakınlaşma çabasına girmemektedir (Kart, 2002). Kaçınan bağlanmanın tipik özelliği, çocuğun fiziksel temastan kaçınmasıdır. Anne sarılmak istediğinde, bedenini ve yüzünü başka yöne çevirmektedirler.

Bu yapıdaki çocukların annelerinin özelliklerine bakıldığında, yaşam planlarını kısıtladığı düşüncesi ile bebeklerini arka plana atabilecek hoşgörüsüz ve bencil kişiler oldukları ifade edilmektedir. Bu tür annelerin çocukları da zamanla annelerine benzer şekilde karşılık vermeyi öğrenir, temas kurmaktan kaçınır ve annelerinden ayrıldıkları zaman üzüntü duymazlar. Bu çocuklar mesafeli oldukları için yabancılara karşı belirgin bir korku duymaz, pek fazla aldırmazlar (Erwin, 1998). Annelerinin iletişimi kurma çabalarına karşı gelmeseler de, bu tür davranışları pek fazla beklemezler ve annelerini önemsemezler. Benzer şekilde yabancılara da annelerine davrandıkları gibi umursamaz ve uzak davranışlar sergilerler. Ayrıca bu çocuklar zorlayıcı bir durum ile karşılaşmışlarında ebeveynlerinden destek alabileceklerini düşünmemekte, başkalarını güvenilmez, gereksiz olarak algılamakta ve güvenli bağlanmış çocuklardan daha fazla duygusal problemler yaşamaktadır (Carver, 1997).

Bartholomew ve Horowitz'in dörütlü bağlanma modeli

Bağlanma konusundaki araştırmalar uzun bir dönem çocukluk ve bebeklik dönemleri ile sınırlı tutulmuştur. Fakat son yıllarda Bowlby ve Ainsworth'un bağlanma ile ilgili görüşleri yetişkinlik dönemleri için de sınanmıştır (Sümer ve Güngör, 1999). Bu çalışmada Bowlby'nin içsel çalışan modeller görüşü temel alınmış ve önerilen model Şekil 2' de sunulmuştur.

Şekil- 2. Bartholomew ve Horowitz'in dörütlü bağlanma modeli

Şekil-2'de görüldüğü gibi bağlanma tarzların, olumlu ve olumsuz kutuplarda tanımlanmışlardır. Böylece iki boyutun çaprazlanmasından dört temel bağlanma tarzının ortaya çıkacağını ileri sürmüşlerdir. Bu bağlanma tarzları şöyledir:

1) **Güvenli (secure) bağlanma** (olumlu benlik–olumlu başkaları) : Bu kişiler, olumlu benlik algısına sahiptir. Kendisinin sevilmeye değer olduğu duygusunu, başkalarının güvenilir, destek verici, ulaşılabilir ve iyi niyetli olduğu beklentileri ile bütünleştirir. Güvenli bağlanmış kişiler, hem başkalarıyla kolaylıkla yakınlık kurabilir hem de özerk kalmayı başarabilirler. Işnsu (2003) güvenli bağlanmanın sıcak ve ilgili aile ilişkilerine sahip, olumlu, güvenli ve yapıcı yetişkin ilişkilerine

neden olduğunu belirtmektedir. Ayrıca bu kimselerin benlik saygıları yüksek olup, kişilerarası ilişkilerinde ciddi problemler yaşamamaktadırlar.

2) Saplantılı (preoccupied) bağlanma (olumsuz benlik ve olumlu başkaları): Çocukluk deneyimleri tutarsız ve anlayışsız aile ilişkilerine dayanmaktadır. Özellikle çocuğa aşırı düşkün fakat sevgiden yoksun aile ilişkileri, kişinin kendini değersiz hissetmesine neden olmaktadır (İşnu, 2003). Ayrıca saplantılı bağlanma tarzı, kendini değersiz hissetme veya sevilmeye değer görme duyguları ile başkalarına ilişkin olumlu değerlendirmeleri yansıtır. Bu nedenle, saplantılı bağlanan kişiler yakın ilişkilerde kendini doğrulama ve kanıtlama eğilimi gösterirler.

3) Korkulu (fearful) bağlanma (olumsuz benlik – olumsuz başkaları): Çocukluklarında bağlanma figürünün reddedici oluşu veya psikolojik olarak bağlanma figürlerinin olmayışı nedeniyle, bağlanma ihtiyaçlarını engellemeyi öğrenmişlerdir. Sosyal temas ve yakınlık kurmak istemelerine rağmen başkalarına güvenmekten ve reddedilmekten korkarlar. Reddedilme olasılığına karşı kaçınan bireyler, sosyal ortamlara, sosyal etkinliklere ve yakın ilişkilere girmekten kaçınırlar, çünkü reddedilmeye karşı hassastırlar. Bu bağlanma tarzı bireysel değersizlik duyguları ile başkalarının güvenilmez ve reddedici olduğuna ilişkin beklentileri yansıtır.

4) Kayıtsız (dismissing) bağlanma (olumlu benlik – olumsuz başkaları): Bağlanma ihtiyaçlarını inkâr edici veya bağlanma sistemlerine karşı etkisiz bir durumdadırlar. Bağlanma figürünün kendisine karşı reddedici ve mesafeli olmasına karşın, olumlu benlik-kavramlarını sürdürürler. Bağlanma ihtiyaçlarına karşı geliştirdikleri kaçınma stratejileri bir süre sonra otomatikleşmekte ve bağlanma ihtiyaçlarının farkına varamamaktadırlar. Kendine değer verme ve başkalarına karşı olumsuz tutuma sahip olmanın karışımı ile tanımlanır. Kayıtsız tarza sahip kişiler, özerkliğe aşırı derecede önem verirler ve başkalarına olan gereksinimi ve yakın ilişkilerin gerekliliğini reddederler.

Bağlanma İle İlgili Araştırmalar

Bu bölümde, öncelikle yurt dışında farklı yaş grupları ve gelişim dönemlerinde bağlanma ile ilgili bazı araştırmalar, daha sonra ise ülkemizde yapılan bazı araştırmalar özetlenmiştir.

2.2. Yurt dışında yapılan araştırmalar

Yurt dışında yapılan bağlanma ile ilgili araştırmalar tarihi sıralamalarına göre özetlenmiştir.

Turner (1991)'ın dört yaşında 40 çocuk ve anneleri ile yaptığı çalışmada çocuklarda bağlanma, cinsiyet ve yaşlılarla ilişki arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Bu çalışmada Ainsworth'ın yabancı ortam testi kullanılmış ve çocuklar 10 dk. annelerinden ayrı tutularak gözlemler yapılmıştır. Araştırmanın sonucunda, güvensiz bağlanma ve yaşlılarla ilişkilerin erkek ve kız çocuklar için farklı olduğu bulgusu ortaya konulmuştur. Güvensiz bağlanan erkek çocukların güvenli bağlananlara göre daha saldırgan, yıkıcı davranışlar sergiledikleri ve daha çok dikkat çekmeye çalıştıkları gözlenmiştir. Güvensiz kızların ise daha bağımlı, daha az atılgan ve kontrollü davranışlar gösterdikleri ve olumlu davranışları daha fazla sergiledikleri, daha itaatkâr davranışları bulunmuştur.

Kirkpatrick ve Shaver (1992) Amerika'da 213 ergenin bağlanma biçimleriyle dini inançları arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırma sonucunda, güvenli bağlananların Tanrı'nın kendilerini daima koruduğu ve desteklediği; kaçınan bağlanma stiline sahip olanların Tanrı ve ölümden sonraki hayat hakkında bir şey bilinemeyeceği ve kaygılı bağlananların ise Tanrı'nın tutarsız davrandığı; bazen çok yakın olduğu, bazen sevgisini farklı bir şekilde gösterdiği şeklinde dini inançlara sahip oldukları belirlenmiştir.

Shaver ve Brennan (1992), New York State Üniversitesinde öğrenim gören 242 üniversite öğrencisi ile yaptıkları çalışmada, bağlanma biçimleri ile beş kişilik faktörü ve duygusal ilişkiler arasındaki ilişkileri incelemişlerdir. Araştırmanın sonucunda, güvenli bağlananların güvensizlere göre nevroitik özelliklerinin daha az olduğu, daha çok dışadönük, uzlaşılabilir ve iç-disiplinli (consciousness) oldukları

gösterilmiştir. Buna ek olarak, kaçınan bağlananların duygularını daha az ifade ettikleri, daha uyumsuz oldukları, nevrotik ve depresif özelliklerinin daha fazla olduğu ve kaygılı bağlananların ise yeni yaşantılara daha kapalı, daha çok nevrotik ve depresif oldukları bulunmuştur.

Kirkpatrick ve Davis (1994) bağlanma stilleri, cinsiyet ve romantik ilişkinin durağanlığı arasındaki ilişkileri boylamsal bir yöntem kullanarak araştırmışlardır. Araştırma yaş ortalaması 21 olan 240 çift üniversite öğrencisi ile yapılmıştır. Araştırma verilerinin toplanmasında farklı zamanlarda üç telefon görüşmesi yapılmıştır. Araştırmanın sonucunda, bağlanma tiplerinin cinsiyetlere göre dağılım oranlarının normal dağılımdan elde edilen bilgilere uymadığı gözlenmiştir. Aralarında duygusal bir ilişki bulunup bulunmadığına bakılmaksızın aynı popülasyondan çekilen 406 kişilik bir grubun bağlanma oranları ise var olanlarla tam bir uyuşum içinde bulunmuştur. Uyumsuz oranlar incelendiğinde, en büyük farkın kaçınan ve kaygılı bağlanma (erkek kaçınan, kadın kaygılı) oranlarından elde edildiği saptanmıştır. Ayrıca kaygılı kadınlar en uzun, kaçınan kadınlar en kısa süre ilişkilerini devam ettirirken; bu durum erkeklerde ters yönde bulunmuştur. Buna ek olarak, normal dağılımla karşılaştırıldıklarında, kaçınan erkek ve kaygılı kadından oluşan çiftler, en az güvenli çiftler kadar uzun beraberliklere sahiptirler. Buna karşın, diğer gruplara göre ilişkiden daha az doyum elde ettiklerini ifade etmektedirler.

Woike, Osier ve Candela (1996), bağlanma biçimleri ve tematik hikâyeleri (TAT) yorumlama arasındaki ilişkileri incelemişlerdir. Araştırma, 18-26 yaşlarında 196 kız ve 18-27 yaşlarında 113 erkek üniversite öğrencisi ile yapılmıştır. Sonuçta, kaygılı bağlanan erkeklerin diğerlerinden daha fazla şiddet içerikli, özellikle suçlu erkekler ve kurban kadınları konu alan hikâyeler yazdıkları gözlenmiştir.

Dekovic ve Meeus (1997) ebeveyn-ergen ilişkisi ile ergenin akranlarıyla olan ilişkileri arasındaki bağlantıyı incelemişlerdir. Yaşları 12-18 arasında değişen ergenlik çağında çocuklara sahip 508 ailenin katıldığı bu çalışmanın sonunda; aannenin çocuk bakım stili ve akranlarla ilişki arasında, ergenin geliştirdiği benlik kavramının ara bir değişken olduğu saptanmıştır. Babanın çocuk bakım stilinin, benlik kavramına etkisi dışında, ergenin akranlarla ilişkisini etkilemediği bulunmuştur. Ergenin olumlu bir benlik kavramı geliştirmiş olmasının ve sıcak,

destekleyici bir ebeveyn tutumunun, akranlarla ilişkilerden sağlanan doyumnu önemli ölçüde etkilediği vurgulanmıştır.

Lieberman, Doyle ve Markiewicz (1999) 274'ü ilkokul (9-11 yaş), 267'si lise (12-14 yaş) öğrencisi üzerinde güvenli bağlanma ilişkisinde (ebeveynin ulaşılabilirliği ve çocukların ebeveynlerine bağımlılıkları) olan değişiklikleri incelemişlerdir. Öğrencilerin 258'i kız, 283'ü erkektir. Çalışmanın sonunda, ergenlik yıllarında ebeveynin desteğine ve yardımına duyulan ihtiyacın azaldığı bulunmuştur. Bununla birlikte, araştırma sonuçlarına göre, ilköğretim düzeyindeki erkek öğrenciler anne ve babayı yanlarında hissetme duygularında bir farklılaşma göstermezken, lise düzeyindeki erkek öğrenciler kendilerine annelerini daha yakın bulmuşlardır. Kızlarda anneden algılanan yakınlık yaşa bağlı değişiklik göstermezken, lise düzeyinde ise babanın daha az yakınlık gösterdiği ifade edilmiştir. Ayrıca lise çağındaki kızların erkeklere göre ebeveynlerine daha az bağımlılık gösterdikleri, genç kızlara göre anneye babadan daha çok bağlı oldukları saptanmıştır. Ebeveynlerini yanlarında hissedemeyen çocukların stresli koşullarda daha fazla kendilerine güvendikleri ve aynı cinsiyetten akranlarıyla daha yakın arkadaşlıklar kurdukları bulunmuştur. Öte yandan zamanın çoğunu birlikte geçirme şeklindeki karşılıklı arkadaşlık (reciprocated friendship) ve popüler olmanın ebeveynle bağlanma ile bir ilişkisi bulunmamıştır. Araştırmamanın bir başka bulgusu ise, babanın varlığının en iyi arkadaşla daha az çatışmanın en iyi yordayıcısı olduğu ortaya konmuştur.

Priel, Mitrany ve Shahar (1998) tarafından yapılan çalışmada, başkaları şemalarının (kendilik şemaları değil) akranlardan algılanan destek ve yakınlığı ne ölçüde etkilediği araştırılmıştır. Araştırma 11-12. sınıflara devam eden 101 kız, 83 erkek olmak üzere toplam 184 ergen ile yapılmıştır. Araştırmamanın sonucunda güvenli bağlananların korkulu, kayıtsız ve saplantılı bağlananlara göre başkalarını daha olumlu algıladıklarını ve daha yakın daha destekleyici buldukları gözlenmiştir. Araştırmamanın bir başka bulgusu olarak, kız öğrencilerin erkeklere göre akranları tarafından daha yakın ve destekleyici olarak algılandıkları bulunmuştur.

Felsman ve Blustein (1999)'ın 99'u kız, 48'i erkek toplam 147 lise öğrencisi (yaş 17-22) ile yaptıkları çalışmada meslek seçme sorunlarının çözümünde yakın arkadaş rolünü araştırmışlardır. Kanonik korelasyon analizleri sonucunda, akranlarına daha fazla bağlanan ve başkalarıyla yakın ilişkiler kurabilme kapasitesine

sahip ergenlerin daha çok çevresel araştırma yaptıkları ve meslek seçiminde akrabalarına göre daha ilerde oldukları bulunmuştur. Ayrıca anneye bağlanma (babaya değil) mesleki gelişim sürecine olumlu katkı sağlarken, araştırma modeline cinsiyetin anlamlı bir katkısı saptanmamıştır. Başka deyişle, akrabalarla ilişkiye verilen önemin kadın ve erkeklerde benzer düzeyde olduğu görülmüştür.

Asendorpf ve Wilpers (2000) 92'si kadın, 79'u erkek toplam 171 üniversite öğrencisi üzerinde güvenli bağlanma ve sosyal destek görme arasındaki ilişkileri kesitsel ve boylamsal yöntem kullanılarak incelemişlerdir. Öğrencilerin yaşları 18-24 arasındadır. Çalışmanın sonucunda uzun süreli yakın bir arkadaşla sahip olmanın daha yüksek düzeyde bağlanma ve onlardan destek görmeye ilişkili olduğu bulunmuştur. Ayrıca, güvenli bağlanma ve desteklenme anneye bağlanmayla yüksek düzeyde, aynı cinsiyetten bir akraba bağlanmayla orta düzeyde ilişkili bulunmuştur.

Vivona (2000)'nın üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı araştırmada ebeveyn bağlanma stillerinin, ebeveyn akraba bağlanma anketi (PAQ) ile ebeveyn bağlanma işlevleri olarak ölçülen kaygı, anksiyete ve depresyon düzeylerini yordama gücünü araştırmıştır. Araştırmaya katılan üniversite öğrencilerinin yaşları 18-49 arasında değişmekte, 136 kız, 37 erkek olmak üzere toplam 173 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırma bulguları, güvenli bağlananların güvensiz bağlananlara göre depresyon, kaygı ve anksiyete düzeylerinin daha düşük olduğunu yansıtmaktadır. Ayrıca güvensiz bağlanma stiline sahip kızların okula uyum sorunu yaşadıkları ve ilişkilerinde düşük düzeyde yakınlaşma gösterecekleri bulunmuştur.

Horppu ve Ikonen - Varila (2001) yüksek öğrenim görmek üzere anaokulu öğretmenliği alanına başvuran 231 kız öğrenci ile yaptıkları çalışmada çocukluk dönemindeki bağlanma biçimlerinin sosyal ilişkileri etkilediğini gözlemlemişlerdir. Buna göre korkulu bağlananların mücadeleci davranışlarının yetersiz olduğu, aşırı heyecanlı ve olumsuz bir yaklaşım sergiledikleri, ancak güvenli bağlananların ise hem kendilerine hem de değerlendirci konumundaki kişilere olumlu yaklaşım sergiledikleri gözlenmiştir.

Erwin, Salter ve Purves (2001) yaşları 18 ile 36 arasında değişen 33'ü kadın ve 39'u erkek toplam 72 yüksek okul öğrencisiyle yaptıkları araştırmada, aile içi ilişkilerle duygusal ilişkilerdeki bağlanma biçimleri arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırmanın sonucunda güvenli bağlanan bireylerin güvensizlere

göre ilişkilerinde samimiyet, memnuniyet ve kararlılığa daha fazla yaşadıklarını saptamışlardır.

Neyer ve Asendorpf (2001), genç yetişkinlik döneminde kişilik ve sosyal ilişkiler arasındaki ilişkileri incelemişlerdir. Almanya'da yapılan bu çalışmada, araştırmacılar 489 genç yetişkine dört yıl arayla iki ayrı uygulama yapmışlardır. Araştırmanın sonunda ilk olarak, kişiliğin ikili ilişkiye geçildiğinde olgunlaştığı, öteki gelişimsel değişimlerin kişilik değişimiyle ilgili olmadığı saptanmıştır. Araştırmada ikinci olarak ise, kişiliğe ve ilişki gelişimine bireysel farklılık perspektifinden bakılmıştır. Bunun sonucunda dışadönüklük, çekingenlik, nevroitiklik, özsaygı ve uyumluluk gibi farklı kişilik özelliklerinin değişik niteliklerdeki ilişkileri belirleyeceği saptanmıştır.

Caritavati (2001) akrana bağlanmanın arkadaş ilişkilerini ne ölçüde yordadığı araştırılmıştır. Araştırmaya yaşları 14 – 19 arasında değişen, 89'u erkek toplam 166 ergen katılmıştır. Bu çalışmada ergen ilişkileri olarak arkadaşla bağlanma, sosyal kabul ve yakın ilişkiler ele alınmıştır. Demografik değişkenlerinin temel etkisi çıkarıldıktan sonra, yapılan hiyerarşik regresyon analizlerinde güvenli bağlanmanın, bireyin kendisi tarafından ve yaşlıları tarafından derecelendirilen sosyal kabulü ve akrabalarla yakın ilişkileri açıkladığı, saptanlı bağlanmanın yakın arkadaşlıkla ters yönde ilişkili olduğu, anneye bağlanmanın arkadaşlık ilişkilerinin üç boyutu üzerinde de etkili olduğu ve ergenlikteki sosyal ilişkileri yordadığını bulmuştur. Çalışmanın diğer bulgusu olarak, ergenin arkadaşlarına bağlanması ve okul başarısı arasında ilişki olduğu ve anneye bağlanmanın da ara bir değişken olduğu yer almaktadır.

Sund ve Wichstrom (2002) yaşları 12–14 arasında değişen bir örneklem grubunda güvensiz bağlanmanın ergenliğin ilk yıllarında gözlenen depresyon için bir risk faktörü olup olmadığını araştırmışlardır. Çalışmadan elde edilen bulgular, güvensiz bağlanma ile depresyon belirtileri arasında anlamlı bir ilişkinin bulunmadığını ortaya koymuştur.

Sagi (2002) anne, baba ve bakıcılarına güvenli ve kararsız bağlanma ile kişisel alanın düzenlenmesi ve kişiler arası ilişkilerde algılanan yeterlik değişkenleri arasındaki ilişkileri, erken ergenlik dönemindeki 64 çocuk üzerinde incelemiştir. 31 erkek ve 33 kızdan oluşan araştırma grubundaki öğrencilerin yaşları 12'dir. Araştırma bulguları, annelerine ya da bakıcılarına kararsız bağlanan (ambivalent)

çocukların kişisel alanlarındaki geçirgenliğin güvenli bağlananlara göre daha fazla olduğunu göstermektedir. Babaya bağlanma ve kişisel alan arasında bir ilişki bulunmazken, anne ve bakıcılarına bebekliklerinde güvensiz bağlanan çocukların kişisel alanlarının daha zayıf sınırlara sahip olduğu ve bu alana sızmalara daha fazla izin verdikleri saptanmıştır. Algılanan kişiler arası yeterlik ise kişisel alan geçirgenliği (permeability) ile pozitif ilişkili bulunmuştur.

Field, Diego ve Sanders (2002) tarafından yapılan çalışmada, ebeveyn – akran ilişkilerini düşük ve yüksek olarak derecelendiren ergenler arasındaki farklılıklar incelenmiştir. Çalışmaya 52'si kız, toplam 89 lise son sınıf öğrencisi katılmıştır. Araştırma grubunu oluşturan ergenlerin 19'unun ebeveynleri boşanmış, %11'i ebeveynlerinden birini ya da her ikisini kaybetmiş, %1'inin annesi hiç evlenmemiştir. Ergenlerin %69'u ise ebeveynleri ile birlikte yaşamaktadır. Çalışmanın sonunda, akranlarıyla daha fazla ilişkileri olduğunu belirten ergenlerin daha düşük ilişkilere sahip olanlara göre ailelerine daha fazla yakınlık duyduklarını, aileleriyle daha fazla zaman harcadıklarını, yaşamlarında daha çok önemli bir yetişkinin varlığını algıladıklarını ve daha çok kardeşe sahip olduklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca bu grubun daha fazla iyi oluşa ve daha düşük depresyona sahip oldukları; okul ve sporda başarılarının daha iyi, akademik beklentilerinin daha fazla, işsizlik ve uyuşturucu kullanmanın ise daha az görüldüğü bulunmuştur.

Alonso – Arbiol, Shaver ve Yarnoz (2002) tarafından yapılan çalışmada, yaşları 18–36 arasında değişen, 291'i kız, toplam 602 üniversite öğrencisinde bağlanma stilleri, cinsiyet ve cinsiyet rolleri değişkenlerinin kişiler arası bağımlılık değişkenini (duygusal (saplantılı) ve araçsal (korkulu) bağımlılık) ne ölçüde yordadıkları araştırılmıştır. Araştırmanın sonucunda, kadınların erkeklere göre duygusal ve araçsal olarak daha bağımlı; fakat cinsiyet farklılıklarında erkeksilik ve kadınsılık özelliğinin aracı bir değişken olduğu bulunmuştur. Ayrıca kaygılı bağlanma boyutu, duygusal ve araçsal bağımlılıkla; saplantılı bağlanma, duygusal bağımlılıkla; kaçınan ve korkulu bağlanma boyutları, araçsal bağımlılıkla ilişkili bulunmuştur.

Buist, Dekovic, Meeus ve van Aken (2002) ergenlikte ebeveyn ve kardeşlere bağlanmanın nasıl değiştiğini araştırmışlardır. Araştırmaya eşleriyle birlikte yaşayan, yaşları 11-15 arasında değişen iki çocuğa sahip 288 çift katılmıştır. Ebeveynlerin %

48.6'sı erkek olup, annelerin yaşı ortalama 41.6, babalarının 43.9'dur. Çalışmanın sonuçlarına göre, ergenlik çağındaki kızların ailelerine daha bağlı oldukları, ergenlerin kardeşlerinden çok ebeveynlerine bağlılık duydukları, ergenlerin cinsiyetleri ile bağlanma biçimleri arasında bir etkileşim bulunmadığı saptanmıştır. Ayrıca yaşla birlikte, kızların annelerine bağlılıkları doğrusal olarak azalırken, erkeklerde en keskin azalmanın 11-13 yaşları arasında olduğu, sonraki yıllarda kızlarla erkeklerin bağlılık puanları arasında bir farklılık gözlenmediği bulunmuştur. Babaya bağlılık bakımından incelendiklerinde, 11-17 yaşları arasında erkek ergenlerin bağlanma puanlarında sürekli bir azalma gözlenmiş, kızlarda ise 11-15 yaşları arasında daha önemli bir azalma, sonraki yıllarda ise artış saptanmıştır. Buna ek olarak, kardeşler arasında 11-12 yaşları arasında bağlanmanın arttığı; fakat karşı cinsiyetten kardeşe duyulan yakınlığın aynı cinsiyetten kardeşe duyulandan daha az olduğu bulunmuştur.

Vignoli, Croity-Belz, Chapeland, Fillipis ve Garcia (2003) mesleki keşif süreci ve bu keşif sürecinden sağlanan doyumla ile ilgili olarak, ebeveynlik davranışları ve ergenin kaygı düzeyi üzerinde, ebeveyn - akran bağlanmasının rolünü araştırmışlardır. Çalışmaya 283 lise öğrencisi katılmıştır. Bulgular kız öğrenciler için mesleki keşif davranışlarıyla genel anksiyete ve ebeveynin ihmalkâr davranışları arasında negatif, güvenli bağlanma ve başarısızlık korkusuyla pozitif yönde ilişkiler bulunduğunu göstermiştir. Erkek öğrencilerde ise, ebeveynleri hayal kırıklığına uğratma korkusu mesleki keşif davranışlarıyla pozitif olarak ilişkili bulunmuştur. Öye yandan bağlanma faktörü ne meslekler hakkında iyi bilgilennmiş olma duygusu ile ne de mesleki planlardan doyum sağlama ile ilişkili bulunmuştur.

Weimer, Kerns ve Oldenburg (2004) ergenlerin bağlanma stillerinin arkadaşlarıyla ilişkilerine ve arkadaşlığın niteliğine ilişkin algılarıyla ilişkili olup olmadığını araştırmışlardır. Çalışmaya yaşları 15 – 19 arasında değişen, 27 çifti bayan olmak üzere aynı cinsiyetten toplam 44 çift ergen katılmıştır. Çalışma sonuçları en azından biri güvensiz eşli ikillilerle karşılaştırıldıklarında, güvenli bağlanan çiftlerin birbirlerine daha bağlı ve yakın olduklarını, arkadaşlarıyla kıbar konuşmaya ve konuşmalarının yanlış anlaşılmasını için düzeltmeye çalışmadıklarını ortaya koymuştur. Olumlu–olumsuz başkaları şemaları açısından çiftler karşılaştırıldıklarında ise, aralarında (kayıtsız ve korkuluya karşı, güvenli ve saplantılı) bir farklılık gözlenmemiştir.

Reis ve Grenyer (2004) depresyon tanısı almış kişiler ve üniversite öğrencileri olarak iki farklı örneklem üzerinde korkulu ve saptanlı bağlanmanın depresyonla ilişkilerini araştırmışlardır. Araştırma major depresyon tanısı almış 71 kişi ve 245 üniversite öğrencisi ile yapılmıştır. Araştırmanın sonucunda, depresyon tanısı almış kişilerde; kadınlarda korkulu bağlanma ve depresyon arasında bir ilişki olduğu; ancak erkeklerde bağlanma stilleriyle depresyon arasında bir ilişki olmadığı bulunmuştur. Üniversite öğrencilerinde ise benzer şekilde kız öğrencilerde hem korkulu hem de saptanlı bağlanma depresyonla ilişkili bulunurken, erkek öğrencilerin bağlanma ve depresyon puanları arasında bir ilişkiye rastlanmamıştır. İki farklı grubun karşılaştırılmasında ise, erkekler arasında bir fark gözlenmezken depresyonlu kadınların üniversite öğrencisi kızlardan önemli ölçüde daha yüksek korkulu bağlanma stillerine sahip oldukları saptanmıştır.

Laible, Carlo ve Roesch (2004) tarafından yapılan çalışma ile ebeveyn ve akrana bağlanmanın özsayı ile doğrudan ve dolaylı ilişkileri incelenmiştir. Ayrıca empati ve olumlu sosyal davranışın çalışmada potansiyel aracı (mediator) değişkenler olup olmadıkları incelenmiştir. Araştırmaya yaşları 17 – 20 arasında değişen 246 üniversite öğrencisi katılmıştır. Araştırmanın sonucunda, ebeveyne bağlanma özsaygıyı olumlu yönde ve doğrudan etkileyen bir etken olarak bulunmuştur. Ayrıca ebeveyne bağlanma ile özsayı arasındaki ilişkinin kızlara göre erkeklerde daha güçlü olduğu, kızlarda ise özsayı ve akrana bağlanma arasında bir ilişki olduğu bulunmuştur. Araştırmadaki başka bir bulgu ise, empatik davranış, olumlu sosyal ve saldırgan davranışların ebeveyn ve akrana bağlanmasında özsayı arasında bir ara değişken rolü oynadıklarının saptanması olmuştur.

2.3. Yurt içinde yapılan araştırmalar

Yurt dışında olduğu gibi, yurt içinde de bağlanma konusunda yapılan araştırmalar bulunmaktadır. Bu araştırmaların bazıları bebeklerdeki, bazıları çocukluk ve sonraki gelişim dönemlerindeki bağlanma davranışları üzerinde yoğunlaşmaktadır.

İzmirli (1991), Türk bebekleri (0-2 yaş) üzerinde bağlanmayı Ainsworth'un yabancı ortam testi tekniğini kullanarak araştırmıştır. Çalışma sonunda katılımcıları oluşturan bebeklerin 19 tanesi (%73) güvenli bağlanan grubunda, altı tanesi (%23) kaçınan grubunda, bir tanesinin de (%4) kaygılı bağlanan grupta yer aldığı saptanmıştır. Sonuçlar, Ainsworth'un Amerikan örneğine ilişkin bebeklerin

bağlanma stilleri ve oranları ile benzerlik gösterdiğini yansıtmıştır. Buna ek olarak, aynı çalışmada güvensiz bağlanan bebeklerin annelerinin kaygı düzeyleri, güvenli bağlananlarınkinden daha yüksek bulunmuştur.

Hortaçsu ve Cesur (1993) yetiştirme yurdunda ve ailesi yanında büyütülen çocuklarda bağlanma stillerini incelemişlerdir. Araştırmaya 20'si yetiştirme yurdunda büyüyen toplam 40 çocuk katılmıştır. Çocukların yaşları yetiştirme yurdunda büyüyenler için ortalama 11.65, aileleriyle birlikte büyüyenler için 11.60'tır. Araştırma sonuçlarına göre kurum çocuklarının aile yanında büyüyen çocuklara göre daha fazla kaçınan, kaygılı bağlanma; buna karşın daha az güvenli bağlanma özellikleri geliştirdikleri görülmüştür. Ayrıca kaçınan bağlanma ile depresyon arasında önemli bir ilişki bulunmuştur.

Bekiroğlu (1996) bağlanma tarzları, aile çevresi, depresyon ve kaygı arasındaki ilişkileri araştırmıştır. Araştırmaya 81 üniversite öğrenci katılmış ve çalışma sonucunda güvensiz bağlanan öğrencilerin güvenli bağlanmalara göre daha fazla kaygı ve depresyon yaşadıkları bulunmuştur. Bununla birlikte, cinsiyet ve aileden algılanan birliktelik ya da kontrol davranışlarında güvenli ve güvensiz bağlanan gruplar arasında bir fark saptanmamıştır.

Atasoy, Ertürk ve Şener (1997) 19'u kız ve 17'si erkek toplam 36 bebekte bağlanma davranışını incelemiştir. Çalışmaya katılan altı aylık 36 bebekten 35'inde bağlanma davranışı gözlenmiştir. Ailelerin gelir düzeyleri ve bağlanmanın başlama yaşı arasında anlamlı bir ilişki bulunmazken, bağlanmanın sosyoekonomik değişkenlerle değil, duygusal değişkenlerle ilişkili olduğu ifade edilmiştir.

Yalcınkaya (1997) genç kızların ebeveyn kabul ve kontrolüne ilişkin anıları, bağlanma stilleri ve romantik ilişkileri arasındaki ilişkileri incelemiştir. Araştırma bulguları ebeveynlerini kabul edici olarak algılayan kızların romantik ilişkilerde daha güvenli bağlandıklarını ortaya koymuştur. Ayrıca ebeveynlerinden düşük kabul algılayanların kaçınan bağlanma biçimi geliştirdikleri, kaçınan bağlanmanın ise ilişkiden daha az doyum sağlanmasına neden olduğu bulunmuştur.

Alp ve Orhan (1999) anaokulu çocukları ve anneleriyle yaptıkları çalışmada, saptanmış bağlanmış, olumsuz yaşam deneyimine sahip annelerin çocuklarının daha çok ayrılık kaygısı yaşadıklarını bulmuşlardır.

Süner ve Güngör (1999) tarafından yapılan çalışmada üniversite öğrencilerinin anne ve babalarından algıladıkları çocuk yetiştirme stilleri ve bağlanma biçimleri ile temel benlik boyutları, yakın ilişkilerde davranış örüntüleri, aile ve

arkadaşlarla ilişkilerden memnuniyet düzeyleri arasındaki ilişki araştırılmıştır. Araştırmaya Ankara'da iki büyük üniversitede okuyan 301 öğrenci katılmıştır. Araştırma sonucunda aileden alınan çocuk yetiştirme stillerinin bağlanma biçimleri, benlik ve yakın ilişkilerden memnuniyet ile ilişkili olduğu saptanmıştır. Bulgulara göre, ebeveynlerini ilgili olarak nitelendiren öğrencilerin, otoriter olarak nitelendirenlere göre daha fazla güvenli bağlandıkları, özsaygılarının daha yüksek olduğu ve kaygı düzeylerinin daha düşük olduğu saptanmıştır. Yine, annelik stillerinin daha çok bağlanma, babalık stillerinin ise daha çok benlik değişkenleri ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Sümer ve Güngör (1999) aynı çalışmanın diğer bir aşamasında, kültüre bağlı olarak bağlanma stillerinde farklılıkların görüldüğü belirtilmediğini belirlemek amacıyla ABD ve Türk örneklemi karşılaştırdıkları bir çalışma yapmışlardır. Çalışmaya 301'i Türk, 354'ü Amerikan ve örneklemdeki öğrencilerin yaklaşık yarısı kız öğrenciden oluşan, toplam 655 öğrenci katılmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre, iki kültür arasındaki farklılıkların daha çok güvensiz bağlanma kategorileri arasında olduğu ve Türk örnekleminde saptantılı, ABD örnekleminde de kayıtsız ve korkulu bağlanma stillerinin daha yüksek oranlarda temsil edildiği bulunmuştur.

Sosyal, Öktem, Ergenekon ve Erdoğan (2000) tarafından yapılan çalışmada erken doğmanın bebeklerin bağlanma örüntüsü üzerindeki etkileri araştırılmıştır. Araştırmada 30'u erken doğan olmak üzere toplam 60 bebeğin 3., 6. ve 9. aylarda bağlanma davranışları incelenmiştir. Sonuçlar bebeklerin hepsinin bağlanma ilişkisi kurabildiklerini, ancak erken doğan bebeklerin zamanında doğan bebeklere göre bağlanma örüntüsünü daha geç kazandıklarını göstermiştir.

Büyüksahin (2001), yakın ilişkisi olan ve olmayan üniversite öğrencileri ile yaptığı çalışmada, kadın katılımcıların daha çok kaygılı, kaçınan ve korkulu bağlanma stillerine sahip olduğunu bulunmuştur. Ayrıca araştırmaya katılan erkek katılımcıların ise daha çok güvenli bağlanma stili ile bağlandıklarını saptanmıştır.

Sonuç olarak, yurt içinde bağlanma ile ilgili araştırmalara bakıldığında daha çok bebeklerde bağlanma davranışını incelemeye yönelik çalışmalar yapıldığı gözlenmektedir. Ergen ve yetişkinlerde bağlanma konulu araştırmaların daha sınırlı sayıda olduğu gözlenmektedir.

BÖLÜM III

3. YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın yöntemi, katılımcıları, veri toplama araçları, veri toplama işlemi ve verilerin çözümlenmesi ile ilgili bilgilere yer verilmiştir. Bu araştırma betimsel bir çalışmadır. Araştırmada ebeveyn bağlılığı, cinsiyet, sınıf düzeyi, kardeş sayısı, aynı ve karşı cinsiyetten arkadaş sayısı niteliklerinin ergen akran bağlılığını yordama gücü test edilmiştir:

3.1. Araştırmanın Katılımcıları

Araştırma Bolu ili, Merkez ilçesinden Atatürk Lisesi ve Canip Baysal Lisesi'nde öğrenim gören lise öğrencileri ile yapılmıştır. Araştırma verilerinin toplandığı 2004–2005 öğretim yılında, söz konusu iki lisede toplam 1.563 öğrencinin öğrenim gördüğü belirlenmiştir. Bu okullardan, her sınıf düzeyinden iki sınıfın random yöntemle seçilmesiyle toplam 402 (%25) ergenden veriler toplanmıştır. Ancak verilerin analizinde, eksik yanıtlanan ya da normal dağılıma aykırı oldukları gözlenen toplam 6 verinin çıkarılması ile analizler 396 veri üzerinde yapılmıştır. Araştırmaya katılan ergenlerin cinsiyet ve sınıf düzeylerine göre dağılımı Tablo 1'de sunulmaktadır.

Tablo 1

Araştırmaya Katılan Ergenlerin Cinsiyet ve Sınıf Düzeyine Göre Dağılımı

Özellikler	Cinsiyet		Toplam	
	Kız	Erkek		
Sınıf Düzeyi	9. sınıf	64	56	120
	10. sınıf	76	57	133
	11. sınıf	65	78	143
	Toplam	205	191	396

Tablo 1’de görüldüğü gibi araştırmanın katılımcıları, 205 (% 52) kız, 191 (% 48) erkek ergenden oluşmaktadır. Yine sınıf düzeylerine göre bakıldığında, 9. sınıftan 120, 10. sınıftan 133 ve 11. sınıftan 143 ergen katılımcı grubunda yer almaktadır. Bu rakamlar araştırma grubunun cinsiyet ve sınıf düzeyi yönünden denk dağıldığına işaret etmektedir. Aynı zamanda araştırmanın katılımcıları olan ergenlerin yaş ranjı 15–18 ve yaş ortalaması $X=16.5$ ($ss = 3.46$)’dir.

3.2. Veri Toplama Araçları

3.2.1. Ebeveyn ve Akran Bağlılığı Envanteri (EABE): EABE Arnsden ve Greenberg (1987) tarafından geliştirilmiştir. Envanter ergenlerin akranları ve ebeveynleri ile bilişsel ve duygusal olarak ilişkilerinin yakınlığını belirlemeye yöneliktir. Bu araştırmada envanterin daha önce Kumru, Carlo ve Edwards (2004) tarafından Türk ergenlerinde kullanılan formu kullanılmıştır.

Arnsden ve Greenberg (1987)’in geliştirdiği envanterde (Inventory of Parent and Peer Attachment-IPPA) ebeveyn bağlılığı 28, akran bağlılığı 25 madde ile ölçülmektedir. Envanterin puanlanmasında beşli derecelendirme ile ebeveyn bağlılığı ve akran bağlılığı için ayrı ayrı toplam puanlar elde edilebilmekte ve aynı zamanda belirlenen alt boyutlarla iletişim, güven ve yabancılığa olarak üç farklı bağlanma biçimini ölçülebilmektedir. Bu araştırmada kullanılan, envanterin Türkçe formunda (Kumru, Carlo ve Edwards, 1994) ise ebeveyn bağlılığı 12, akran bağlılığı 12 madde

ile temsil edilmektedir. Genel olarak ebeveynle ve akranlarla olumlu, yakın iletişimi belirlemeye yönelik maddelerden oluşmaktadır. Envanterin yanıtlanmasında Daima (5), Asla (1) olmak üzere beşli likert tipi derecelendirme kullanılmaktadır. Ebeveyn bağlılığı ve akran bağlılığı alt boyutlarında 2, 5, 8 ve 11 no'lu maddeler ters yönde puanlanmaktadır. Ebeveyn bağlılığı ve akran bağlılığı alt boyutlarının her birinden alınabilecek en düşük puan 12, en yüksek puan 60'dır. Envanterin her bir alt boyutundan alınan puanların yüksekliği, akranlara ve ebeveyne yüksek düzeyde bağlılığı; düşüklüğü ise düşük düzeyde bağlılığı yansıtmaktadır. EABE'nin araştırmada kullanılan formu EK 1'de verilmiştir.

EABE'nin güvenilirlik ve geçerliği ile ilgili daha önceki çalışmalar ve bu araştırmadan elde edilen bulgular aşağıda özetlenmiştir.

3.2.2. EABE'nin güvenilirlik ve geçerlik çalışmaları

Armstrong ve Greenberg (1987)'in yaptığı güvenilirlik çalışmalarında, 18-21 yaşları arasındaki örneklem üzerinde üç hafta ara ile tekrarlanan test-tekrar test güvenilirlik puanı ebeveyn bağlılığı için .93, akran bağlılığı için .86 olarak belirtilmiştir. Geçerlik çalışmaları ise, benzer ölçeklerden ebeveyn bağlılığının aile desteği (family support), aile bütünlüğü, aile benlik puanı ve ihtiyaç duyulduğunda ebeveyne yönelme ile anlamlı ilişkiler gösterdiği bulunmuştur. Akran bağlılığının da benzer şekilde sosyal benlik, ihtiyaç duyulduğunda akranlara yönelme ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Aynı zamanda envanter puanlarının ösası, yaşam doyumu, depresyon, anksiyete ve yabancılaşıma gibi psikolojik özellikleri anlamlı şekilde yordadığı belirtilmiştir. Lopez ve Gover (1993) ölçeğin, lise öğrencilerinde okula uyumun bir boyutu olan kişisel ve sosyal kimliği yordadığını; Bradford ve Lyddan (1993), psikolojik rahatsızlıklarla anlamlı düzeyde ilişkili olduğunu; Blain, Thompson ve Whiffen (1993) üniversite öğrencilerinde algılanan sosyal destekle, Brack ve arkadaşları (1993) lise öğrencilerinde baş etme ile ilişkili olduğunu bulmuşlardır.

EABE'nin Türkçe formu için iç tutarlılık güvenilirlik katsayıları ebeveyn bağlılığı alt ölçeği için $\alpha=0.82$, akran bağlılığı alt ölçeği için $\alpha=0.74$ olarak belirtilmiştir (Kumlu, Carlo ve Edwards 2004).

Bu araştırmada, araştırmacı tarafından envanterin güvenilirliği 3 farklı çalışma ile test edilmiştir. Bunlardan birinde ebeveyn ve akran bağlılığı alt boyutlarının iç tutarlılık katsayıları hesaplanmış ve Kumru, Carlo ve Edwards (2004)' ın bulguları ile paralel olarak ebeveyn bağlılığı $\alpha=0.82$, akran bağlılığı $\alpha=0.77$ olarak güvenilirlik katsayıları bulunmuştur. İkinci güvenilirlik çalışmasında testi yarılama tekniğine dayalı olarak güvenilirlik katsayıları hesaplanmış ve her iki alt boyut için $\alpha=0.79$ olarak bulunmuştur. Üçüncü güvenilirlik çalışmasında ise, test-tekrar test yöntemi ile güvenilirlik katsayısı hesaplanmıştır. Bu amaçla araştırma örnekleminden 108 kişilik bir ergen grubuna iki hafta ara ile EABE uygulanmıştır. İki uygulama arasındaki korelasyonlar hesaplandığında, ebeveyn bağlılığı $r=0.80$, akran bağlılığı $r=0.83$ olarak bulunmuştur.

Yapı geçerliği kapsamında yapılan açıklayıcı faktör analizlerinin sonucunda ebeveyn bağlılığı alt ölçeğinde 2. 5. ve 8. maddeler, akran bağlılığı alt ölçeğinde 2. ve 5. maddeler olmak üzere toplam beş maddenin madde faktör korelasyonu 0.30' un altında bulunmuştur. Benzer bir bulgu, Kumru Carlo ve Edwards (2004) tarafından yapılan madde analizi sonucunda bulunmuş, bir madde düşük katsayılara sahip olduğundan analizden çıkarılmıştır. Bu araştırmada ise, düşük yüklere sahip maddeler için herhangi bir işlem yapılmamıştır.

3.2.3. Kişisel bilgi formu

Kişisel bilgi formu, bu araştırmanın yordayıcı değişkenleri olan; sınıf düzeyi, kardeş sayısı, cinsiyet, aynı ve karşı cinsiyetten arkadaş sayısı gibi değişkenlere ilişkin bilgi toplamak amacıyla, araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Kişisel bilgi formu Ek 2'de verilmiştir.

3.3. Veri Toplama İşlemi

Veri toplama aşamasında ilk olarak ölçme araçlarının uygulanması için gerekli izinler İl Milli Eğitim Müdürlüğünden alınmıştır (EK 3). Uygulamalar 2004–2005 öğretim yılı bahar döneminde araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu amaçla uygulama yapılacak okulların yönetici ve psikolojik danışmanları ile önceden

görişülebilmek için uygun gün ve saatler ayarlanmıştır. Veri toplama araçları, öğrencilere uygun görülen bu saatlerde sınıflarda ve toplu halde uygulanmıştır. Veri toplama araçlarının yanıtlanması yaklaşık 30 dakika sürmüştür.

Uygulamalardan önce öğrencilere araştırmacı tarafından araştırmanın amacı ve veri toplama araçları ile ilgili açıklamalar yapılmıştır. Uygulamalar sırasında sınıf öğretmenlerinden ve psikolojik danışmanlardan yardım alınmıştır.

3.4. Verilerin Çözümlemesi

Araştırmadan elde edilen verilerin istatistiksel çözümlemeleri SPSS 13 (Sosyal Bilimler İçin İstatistik Paket Programı) ve EQS 6.1 paket programları kullanılarak bilgisayarda yapılmıştır. Araştırmanın amacı olan akran bağlılığını açıklayan niteliklerin belirlenmesinde path analizi kullanılmıştır (Kline 2005; s:93). Araştırmanın yordayıcı değişkenlerini ebeveyn bağlılığı, cinsiyet, sınıf düzeyi, kardeş sayısı, aynı ve karşı cinsiyetten arkadaş sayısı; yordanan değişkenini ise akran bağlılığı oluşturmaktadır. Yordayıcı değişkenlerden cinsiyet ve sınıf düzeyi kategorik değişkenler olduklarından, analizler sırasında bu değişkenlerin akran bağlılığı ile ilişkisinin hesaplanmasında biserial ve polyserial korelasyonlar hesaplanmıştır.

Araştırma kapsamında toplanan verilerin çözümlemesi iki ardışık aşamada gerçekleştirilmiştir. Bu aşamaların ilkinde, farklı tahmin yöntemlerine göre path analizi sayıtlarının karşılanıp karşılanmadığı araştırılmıştır. İkinci aşamada ise path analizi yapılmıştır. Path analizine ilişkin ayrıntılı bilgi Ek 6'da verilmiştir.

3.4.1. Sayıtların incelenmesi

İlk aşamada standartlaştırılmış puanı $Z_{.001} = 3.29$ değerinden büyük, akran bağlılığı ölçeğinde iki, ebeveyn bağlılığı ölçeğinde bir gözlem, univariate aykırı değer (outlier) oldukları düşüncesiyle veri setinden çıkarılmıştır. Aynı işlem multivariate aykırı değer incelemesi için tekrarlanmış ve Mahalonobis uzaklık değeri $\chi^2_{7,.001} = 24.32$ 'den büyük bir gözlem ($\chi^2 = 26.97$) aykırı değer olduğu gerekçesiyle analiz dışında tutulmuştur. Bu çalışmaya ek olarak, path analizinde kullanılan farklı tahmin yöntemlerinin sayıtları veri seti kullanılarak gözden geçirilmiştir.

Bunlardan OLS tahmin yöntemi için, artık değerler casewise diagnostic yöntemleriyle incelenmiştir. Bu inceleme kapsamında, değişkenlerin multivariate normalliği, doğrusallığı ve artık varyanslarının homojenliği (homoscedasticity) sayıtları Student artıklara (t_i') karşı yordanan değerlerin (y_i') dağılım grafiği oluşturularak gözden geçirilmiştir. EK 4'de görüldüğü gibi, bu incelemenin sonucunda regresyon doğrusunun üç standart sapma dışında kalan iki gözlem (5 ve 8) aykırı değerler olarak düşünülmüş ve veri setinden çıkarılmıştır. Ayrıca grafik incelendiğinde, artık değerlerin dağılımında bir bozukluğa rastlanmamış, başka bir ifadeyle, artık değerlerin dağılımının belli bir örüntü göstermediği belirlenmiştir. Bu durum yukarıda ifade edilen sayıtların artık değerler açısından karşılandığına işaret etmektedir.

Maksimum olabirlik tahmin yöntemi için, ham puanlarla yapılan değişkenlerin her birinin ve bileşimlerinin (univariate ve multivariate) normallik testlerinde ebeveyn bağlılığı ölçeğinden alınan puanların sağa çarpık (.24), akrana bağlanma ölçeği puanlarının ise sola çarpık (-.35) oldukları görülmüştür. Değişkenlerin her birinin normallik incelemeleri için yapılan Kolmogorov-Smirnov test sonuçları iki ölçek için sırasıyla .06 ve .08 olup, $p < .05$ düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Bu bulgu her iki değişkenin de univariate normal dağılmadığı anlamına gelmektedir. Değişkenlerin basıklık katsayılarının sırasıyla 2.89 ve 1.12 olması, bu yorumu destekler niteliktedir ve her iki dağılımın normal dağılıma göre daha sivri bir özellik taşıdığı şeklinde yorumlanmaktadır. Ayrıca değişkenler univariate normalliğe sahip olmayışlarına bağlı olarak, multivariate normal dağılım özelliği de göstermemektedir (Mardia katsayısı ($G_2.P$) = 2.71, normalleştirilmiş tahmini = 2.42).

Envanter maddelerinin çoğunu yanıtlamayan iki kişi dışında veri setinde eksik değere rastlanmamış ve bu kişilere ait bilgiler veri setinden çıkarılmıştır. Ayrıca tolerans, VIF ve koşul endekslerine bağlı olarak değişkenler arasında çoklu değişimin (multicollinearity) olmadığı sonucuna varılmıştır. Diğer bir ifadeyle, sıfıra yaklaşan tolerans, 5 -10'dan büyük VIF ve 0.50'den büyük iki varyansın eşlik ettiği 30'dan büyük koşul endeksine rastlanmamıştır (EK 5).

Büyük örneklerden hesaplanan kovaryans ve korelasyon katsayıları, küçük örneklerden hesaplananlara oranla daha durağan bir nitelik taşımaktadır.

Path analizi değişkenler arasındaki kovaryanslara dayalı olarak gerçekleştirilmektedir (EK, 6). Çoęu kez 200 kişilik bir örnekleme en azından orta büyüklükteki modeller için yeterli görülmekle birlikte, çoklu regresyonda olduğu gibi, beklenen etki büyüklükleri ve değişkenlerin dağılımları analizin gücünden etkilenmektedir. Bu nedenle her bir parametre için 10 kişiden az olmamak kaydıyla ($n \cong 20$) rnekleme büyüklüklerinin belirlenmesi önerilmektedir (Kline, 2005). Buna göre, önerilen modelde 14 parametre yer almaktadır. ($N / \text{Parametre} = 28$; ($N / \text{Değişken} = 56$ olmak üzere toplam 396 gözlem üzerinde analiz gerçekleştirilmiştir. Ayrıca değişkenler normal dağılmadıklarından analizde kuvvetli (robust) kestirim yöntemi kullanılmıştır.

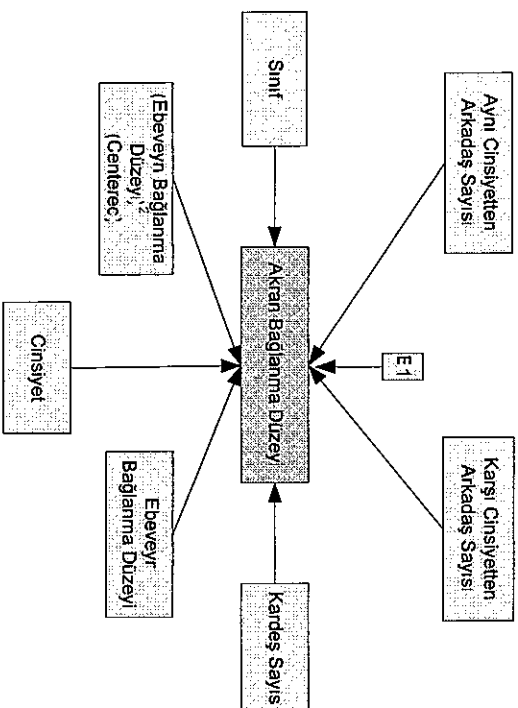
BÖLÜM IV

4. BULGULAR

Bu bölümde araştırmaya katılan öğrencilerin akran bağlanma ölçeğinden elde ettikleri puanlara uygulanan path analizi sonuçları verilmiştir. Bulguların sunumunda öncelikle hipotez (önerilen) ve alternatif modellere ilişkin açıklamalar sunulmuş, bunu modellerin istatistiksel olarak karşılaştırılması ve modellerin uyum düzeylerine ilişkin katsayıların verilmesi izlenmiştir. Son aşamada ise, kabul edilen modele ilişkin parametre tahminleri verilmiştir.

4.1.Hipotez Model

Hipotez modele ilişkin yordanan (endogen) değişken akran bağlanma düzeyi (koyu renk), yordayıcı (exogen) değişkenler ise ebeveyn bağlanma, cinsiyet, sınıf düzeyi, kardeş sayısı, aynı ve karşı cinsiyetten arkadaş sayısıdır (açık renk). Bu çalışmada yordayıcı değişkenlerin akran bağlılığını ne derece açıkladıkları araştırılmaktadır. Önerilen modelde tanımlanan ilişkiler Şekil 3’te gösterilmektedir.

Şekil 3: Hipotez model

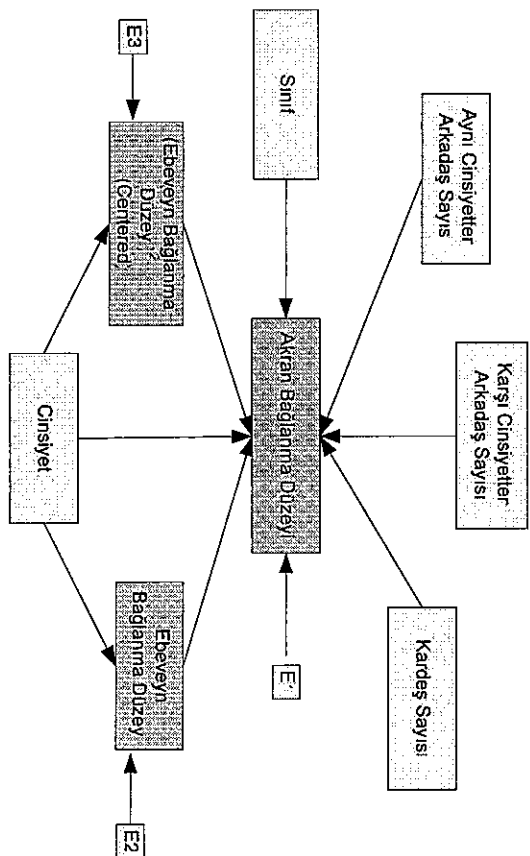
Şekil 3'te tek yönlü oklar direkt etkileri, iki değişkeni birbirine bağlayan bir çizginin olmayışı ise, modelde bu değişkenler arasında varsayılan bir ilişkinin bulunmadığını göstermektedir. E1 ise, yordayıcı (exogen) değişkenlerce akran bağlanma değişkeninde açıklanmayan varyans miktarını belirtmektedir.

Buna ek olarak, diğer yordayıcı değişkenlerle yordanan değişken arasında doğrusal bir ilişki bulunmasına karşın, akran ve ebeveyn bağlanma değişkenleri arasında ikinci dereceden (quadratic) bir ilişki olduğu gözlenmektedir. Bu türden bir ilişki, yüksek düzeyde ebeveynlerine bağlanan ergenlerin, düşük düzeyde ebeveynlerine bağlanana göre akranlarına daha fazla bağlandıkları anlamına gelmektedir. Bundan hareketle, path analizi sırasında ebeveyn ve akran bağlanma değişkenleri arasında ikinci dereceden bir ilişki tanımlanmıştır.

Bu amaçla modelde ebeveyn bağlanma dağılımını oluşturan puanlar ortalamaya değerdan çıkarılarak (centered) yaratılan yeni değişkenin karesi alınmış, böylece modelde tanımlanan ebeveyn bağlanma değişkenin doğrusal ve ikinci dereceden parçaları arasında hata varyansları ilişkilendirilmek zorunda kalmamıştır. Benzer işlemler alternatif modeller için tekrarlanmıştır.

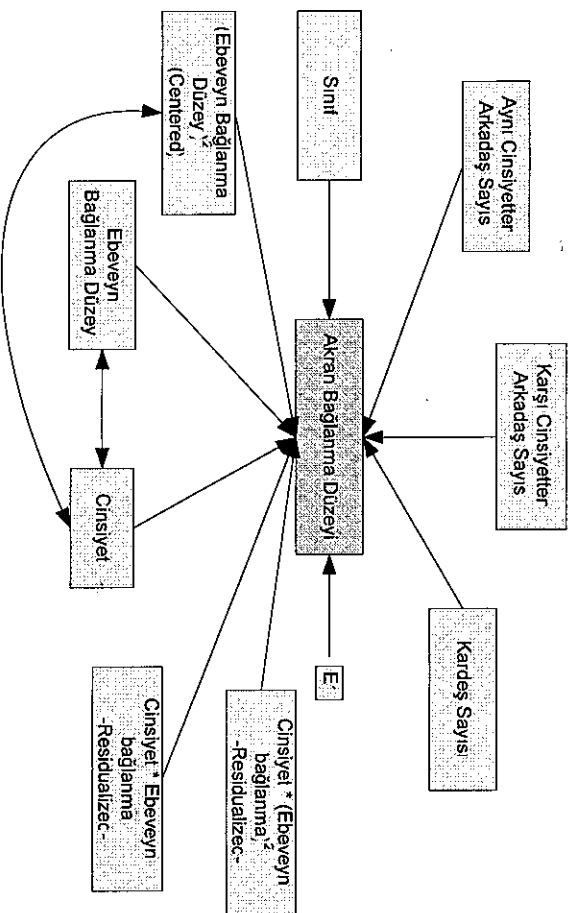
4.2. Alternatif Modeller

Araştırma kapsamında hipotez modelle alternatif olarak iki model daha geliştirilmiştir. İlk modelde, cinsiyetin akran bağlanma düzeyi ile olan ilişkisinde, ebeveyn bağlanma düzeyinin dolaylı bir etkisinin (mediate) olabileceği ön görülmektedir. İkinci modelde ise, ebeveyn ve akran bağlanma değişkenleri arasındaki ilişkinin cinsiyete bağlı olarak değiştiği varsayılmakta, cinsiyetin bir moderator değişken olup olmadığı araştırılmaktadır. Alternatif modellerde tanımlanan ilişkiler sırasıyla Şekil 4 ve 5'te gösterilmektedir.

Şekil 4: Alternatif Model

Şekil 4'te görüldüğü gibi, ebeveyn bağlanma değişkenin cinsiyet-akran bağlanma ilişkisi üzerindeki dolaylı etkisi, cinsiyetten ebeveyn bağlanma değişkenine doğru çizilen tek yönlü bir okla tanımlanmıştır. Benzer bir etki ebeveyn bağlanma değişkenin karesel parçası için de betimlenmiştir.

Şekil 5: Alternatif Model

Şekil 5'te ise, cinsiyet ve ebeveyn bağlanma değişkenleri arasında bir etkileşim olduğu varsayılmaktadır. Bu etkileşimi tanımlayabilmek ve temel-etkileşim değişkenleri arasında bir hata korelasyonu eklememek için artık bir değişken

(residualized) üretilmiştir (Lance, 1988). Benzer bir işlem ebeveyn bağlanmanın karesel parçası için tekrarlanmıştır.

4.3. Model Tahmini

Analizin ilk aşamasında, ebeveyn ve akran bağlanma değişkenleri arasındaki ilişki gözden geçirilmiştir. Değişkenler arasında doğrusal ilişkinin olduğunu varsayan modele göre, ikinci dereceden bir ilişkinin var olduğunu öngören model arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ($\Delta R^2 = .01, F_{(1,393)} = 5.47, P = .000$). Buna göre, akran bağlanma puanlarındaki bir birimlik artış, ebeveyn bağlanma puanlarındaki artışın karesi kadar azalmaktadır. Dolayısıyla, ebeveyn ve akran bağlanma değişkenleri arasındaki ilişki hem hipotez, hem de alternatif modellerde karesel (quadratic) olarak tanımlanmış ve modellerin genel uyum endeksleri Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2
Hiyerarşik Modellerin Karşılaştırılması

Model	χ^2	sd	CFI	GFI	AGFI	RMSEA	$\Delta\chi^2$	AIC
Bağımsızlık Modeli								
	178	28	-	-	-	-	-	122.00
Model 1 [Hipotez model]								
	49.11	21	.88	.96	.93	.08	128.89(7)	24.31
Model 2 [Alternatif model 1]								
	56.70	19	.86	.96	.93	.08	7.59(2)*	28.86
Model 3 [Alternatif model 2]								
	82.91	34	.76	.93	.88	.10	33.80(13)*	104.50
Model 4 [Aynı < - > karşı cinsiyet arasında analiz edilmeyen ilişki eklendi]								
	36.74	18	.89	.97	.94	.07	12.37(1)*	
Model 5 [Kardeş Sayısı - > akran bağlanma arasındaki direkt etki 0’a eşitlendi]								
	37.00	19	.90	.97	.95	.06	0.26(1)	
Model 6 [Karşı cinsiyet. ark. say. - > akran bağl. arasındaki direkt etki 0’a eşitlendi]								
	38.18	20	.91	.97	.95	.06	1.18(1)	

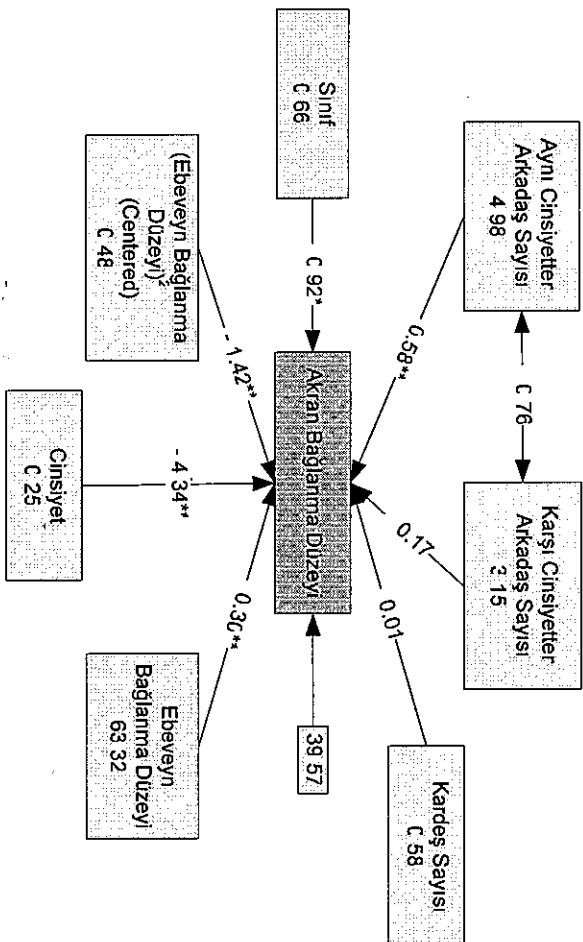
*p<.01

Tablo 2'de görüldüğü gibi, ilk adımda exogen değişkenlerin endogen değişkenlerle ilişkisiz oldukları hipotezini test eden bağımsızlık (independence) modeli incelenmiştir. Bu modele ilişkin uyum katsayısının çok yüksek bir değere sahip olması ($\chi^2_{28} = 178; \underline{P} < .000$), veri setinden elde edilen varyans-kovaryans matrisinin test edilmeye uygun, bağımlı ve bağımsız değişkenler arasında yeterli düzeyde ilişki bulunduğunu göstermektedir.

Analizin ikinci adımında, hipotez model (önerilen) test edilmiştir. Hipotez modelin uyum katsayıları; Yuan - Benler (Y-B) ölçekli ki-kare ($\chi^2_{21} = 49.11^{**}$; CFI = .88; GFI = .96; AGFI = .93; RMSEA = .08 olarak bulunmuştur. CFI dışında, hipotez modele ilişkin uyum değerleri kabul edilebilir sınırlar içindedir. Ayrıca iki model arasındaki fark ($\Delta\chi^2_7 = 128.89$), uyum açısından hipotez (önerilen) modelin bağımsızlık modeline oranla önemli ölçüde daha iyi olduğunu göstermektedir.

Bir sonraki adımda model 2 test edilmiştir. Modelin uyum katsayıları; Y-B ($\chi^2_{19} = 56.70^{**}$; CFI = .88; GFI = .96; AGFI = .93; RMSEA = .08 olarak bulunmuştur. Bu sonuç, hipotez modelin, model 2'den daha iyi olduğunu göstermekte ($\Delta\chi^2_2 = 7.59$) ve cinsiyet – akran bağlanma ilişkisinde, ebeveyn bağlanma değişkenin dolaylı bir etkisi olmadığı anlamına gelmektedir. Alternatif model 3'ün testinde ise, genel uyum katsayıları Y-B ($\chi^2_{34} = 82.91^{**}$; CFI = .76; GFI = .93; AGFI = .88; RMSEA = .10 olarak hesaplanmıştır. Bu bulgu ebeveyn ve akran bağlanma arasındaki ilişkinin cinsiyetten bağımsız olduğu ya da cinsiyete bağlı olarak değişmediği anlamına gelmektedir.

Analizin son adımında, daha iyi uyum ve daha ekonomik bir modele ulaşmak amacıyla, önerilen model için post hoc model değişiklikleri yapılmıştır. Lagrange Multiplier [LM], Wald testlere ve değişkenler arasındaki mantıksal ilişkilere dayalı olarak modele analiz edilmeyen bir ilişki eklenmiş, çok düşük ağırlıklara sahip iki exogen değişken'in de direkt etkileri 0'a eşitlenmiştir. Bu işlemin sonucunda, önerilen modelin uyumunda önemli bir iyileşme gözlenmiştir. Bu bulgular ışığında model 6, nihai model olarak benimsenmiş ve modelde yer alan parametre tahminleri Şekil 6'da sunulmuştur.

Şekil 6: Nihai model

Şekil 6'da parametre tahminlerine ilişkin standartlaştırılmış path katsayıları verilmiştir. 0.05 düzeyinde önemli olan path katsayıları * ile, 0.01 düzeyinde önemli olanlar ise ** ile gösterilmiştir. Bununla birlikte, direkt etkiler aşağıda yorumlanırken, parametre tahminlerinin karşılaştırılabilirliği amacıyla path katsayılarının karşılığı olan standartlaştırılmış değerler parantez içinde verilmiştir.

Nihai modelde görüldüğü gibi, cinsiyetin erkek olması akran bağlanma ölçeğinden alınan puanları 4.34 (-.30) puan düşürmektedir. Başka bir ifade ile, kızlar erkeklere oranla akranlarına daha fazla bağlanmaktadır. Ayrıca ebeveyn bağlanma ölçeğindeki bir puanlık artış, akran bağlanma ölçeğinden alınan puanları 0.30 (0.33) puan artırırken, bu ilişki ebeveyn bağlanma ölçeğinden alınan puanların yüksek ve düşük değerlerinde farklılık göstermektedir. Buna göre, ebeveyn bağlanma ölçeğinin yüksek değerlerindeki bir birimlik değişiminin akran bağlanma düzeyi üzerindeki etkisi, düşük değerlerindeki bir birimlik değişiminin etkisinden daha büyük olacaktır. Başka deyişle, ebeveyn bağlanma puanlarındaki her bir birimlik artış, akran bağlanma puanlarında 1.42 (0.14) puanlık azalmaya neden olmaktadır.

Öte yandan, akran bağlanma puanları üzerinde sınıf düzeyinin ve sahip olunan “aynı cinsiyetten” arkadaş sayısının etkili olduğu görülmektedir. Nihai modelde, sınıf düzeyi yükseldikçe, akran bağlanma puanları 0.92 (0.10) puan

artmakta ve aynı cinsiyetten sahip olunan her arkadaş, akran bağlanma düzeyinde 0.58 (0.18) puanlık bir yükselmeye yol açmaktadır. Karşı cinsiyetten sahip olunan arkadaş ya da kardeş sayısının ise, akran bağlanma düzeyi üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır.

Sonuç olarak, akran bağlanma puanları üzerinde sınıf düzeyinin düşük bir etkiye sahip olduğu (0.10) söylenebilir. Aynı cinsiyetten sahip olunan arkadaş sayısının akran bağlanma puanları üzerindeki ise, sınıf değişkeni etkisinin yaklaşık iki katı kadardır (0.18). Ayrıca cinsiyetin kız olmasının, akran bağlanma puanları üzerindeki etkisinin orta düzeyde (0.30) ve ilk iki değişken kadar etkili olmasına karşın, ebeveyne bağlanmanın akarana bağlanmayı yüksek derecede (0.47) etkilediği ve bu etkinin cinsiyete göre bir buçuk katı kadar daha fazla olduğu ifade edilebilir.

BÖLÜM V

5. TARTIŞMA VE YORUM

Bu bölümde, araştırmadan elde edilen bulgular konu ile ilgili literatür doğrultusunda tartışılmış ve yorumlanmıştır.

Araştırmadan elde edilen bulgulardan biri hipotez modelde test edilen akran bağlılığı ve ebeveyn bağlılığı arasında ilişkiyi yansıtan bulgudur. Araştırmada ele alınan niteliklerden ebeveyn bağlılığı akran bağlılığını en yüksek düzeyde açıklayan nitelik olarak bulunmuştur. Ancak ilişkinin niteliğine bakıldığında iki nitelik arasında doğrusal değil karesel bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bir başka anlatımla, ebeveynlerine orta düzeyde bağlanan ergenler yüksek ya da düşük düzeyde bağlananlara göre akranlarına daha fazla bağlanmaktadır. Bowlby ebeveyne güvenli bağlanmanın daha sonraki ilişkiler için temel oluşturduğunu, yaş ilerledikçe bağlanma figürlerine yönelmenin yoğunluğu ve sıklığı azalsa da bağlanmanın sürdüğünü belirtmiştir (akt. Armsden ve Greenberg, 1987). Aynı zamanda ebeveyini ile güvenli bağlanma davranışı geliştirenlerin ileriki dönemlerde akran ilişkilerinin daha iyi olduğu, arkadaşları tarafından daha çok aranan, tercih edilen, sevilen kişiler oldukları ve liderlik özelliklerinin de daha fazla olduğu gibi bazı bulgulara rastlanmaktadır (Van Paeke, 1985). Yine güvenli olmayan bağlanma stillerinin ise yetişkinlikte daha kaygılı, ilişkilerinde aşırı bağımlı özelliklerle (Erwin, 1998; akt. Akınbay 2000 Kobak ve Sreery 1988), kayıtsız bağlılığın madde bağımlılığı, narsistik eğilimler, anti-sosyal davranışlarla, saplantılı bağlılığın ise gençlerde duygu-durum bozuklukları, bağımlı, şizotipal, distimik kişilik bozuklukları ile ilişkili olduğu (Van Paeke, 1985) gibi bulgular bulunmaktadır. Özellikle akran bağlılığın ergenlikte psikolojik sağlık için gerekli bir yönelim olduğu (Shaver ve Brennan, 1992; Woike, Osier ve Candela, 1996) bulguları ile birleştirildiğinde ergenlik döneminde ebeveyne düşük ya da yüksek düzeyde bağlılığın akran bağlılığını olumsuz yönde etkilediği söylenebilir.

Önerilen modelde akranlara bağlanmayı etkileyen bir başka nişeliğin cinsiyet olduğu gözlenmiştir. Kızların erkeklere göre akranlarına daha fazla bağlandıkları bulunmuştur. Priel, Mitrany ve Shabar (1999); Kumru, Carlo ve Edwards (2004) kızların erkeklere göre daha fazla olumlu davranış sergilediklerini, buna bağlı olarak akranları tarafından daha içten ve destekleyici olarak algılandıklarını belirtmişlerdir. Lapsley ve diğerleri (1990); McCormick ve Kennedy (1994); Patterson ve diğerleri (1994); Buist ve diğerleri (2002) tarafından yapılan araştırmalardan elde edilen bulgulara bakıldığında, kızlarda özsaygı ile akarana bağlanma arasında bir ilişki olduğu, ergenlik çağındaki kızların ailelerine daha bağlı oldukları, ayrıca yaşla birlikte kızların annelerine bağlılıkları doğrusal olarak azalırken, erkeklerde en keskin azalmanın 11-13 yaşları arasında olduğu, sonraki yıllarda kızlarla erkeklerin bağlılık puanları arasında bir farklılık gözlenmediği bulunmuştur. Buna ek olarak, babaya bağlılık bakımından incelendiklerinde, 11-17 yaşları arasında erkek ergenlerin bağlanma puanlarında sürekli bir azalma gözlenirken, kızlarda ise 11-15 yaşları arasında erkeklere göre önemli bir azalma, sonraki yıllarda ise artış gözlenmiştir. Jones ve Costin (1995)'e göre, ergen kızlar ergen erkeklere göre arkadaşlıklarına daha fazla duygu, mahremiyet, yoldaşlık ve tatmin duygusu yüklemektedir. Bunun bir yansıması olarak akranları ile daha yakın ve derin ilişkiler kurabilmektedirler (akt. Erwin, 2001).

Bu bulgular bu araştırmadan elde edilen kızların erkeklere oranla ebeveynine ve akranlarına daha fazla bağlı oldukları bulgusunu desteklemektedir. Bir bakıma bu bulguların, kızların sosyal becerilerinin daha yeterli olduğu, sosyal desteği daha çok kullandıkları gibi farklı alanlardaki araştırma bulguları ile de paralellik gösterdiği söylenebilir.

Araştırma bulguları ergenlerin sınıf düzeyi yükseldikçe akranlara bağlanma davranışlarının da arttığını yansıtmaktadır. Buna göre, ergenlerin yaşları ilerledikçe, ilk bağlanma figürleri olan ebeveynlerinden uzaklaştıkları ve bağlanma ihtiyaçlarını karşılamak için akranlarına daha çok yöneldikleri söylenebilir. Bu bulguyu destekleyici başka bazı bulgulara ya da açıklamalara bakıldığında, Hazan ve Shaver (1994) ergenlikte bağlanmanın ebeveynlerden arkadaşlara yöneldiğini, Lieberman, Doyle ve Markiewicz (1999) ergenlikte ebeveyn desteğine ve yardımına duyulan ihtiyacın azaldığını ifade etmektedirler. Benzer şekilde Erden ve Akman (2003) ergenliğin son yıllarında kimliğin kazanımı ile dönemin başındaki yüzeyel

arkadaşlıkların daha yakın arkadaşlıklara dönüştüğünü belirtmiştir. Yine Kumru, Carlo ve Edwards (2004) sınıf düzeyi arttıkça ergenlerin bağlanma davranışlarının da arttığını ve olumlu sosyal davranışları daha çok sergilediklerini belirtmişlerdir. Bu araştırmadan elde edilen bulguya dayanarak ergenlerin yaşları ve sınıf düzeyi arttıkça akranlarına yönelimlerinin ve bağlanma davranışlarının arttığı söylenebilir. Üst sınıf düzeyinde akranlara daha fazla bağlanmanın olası bir nedeni, ergenlerin aynı sınıftan arkadaşları ile geçirdikleri yaşantıların daha fazla olmasına bağlanabilir. Arkadaşlarla geçirilen sürenin uzunluğu ve yaşantıların fazlalığı yakın arkadaşlıkların, bağlanmanın gelişimini desteklemiş olabilir.

Aynı ve karşı cinsiyetten arkadaş sayısının akran bağlılığı üzerindeki etkisine bakıldığında özellikle aynı cinsiyetten arkadaş sayısının akran bağlılığını etkilediği bulunmuştur. Bulgular, ergenlerin aynı cinsiyetten arkadaşlarına daha çok bağlanma davranışı geliştirdiklerini göstermektedir. Literatür incelendiğinde, araştırma bulgularına benzer bazı görüşlere rastlanmaktadır. Sullivan ergenliğin başındaki hızlı fiziksel gelişim ve bunun yarattığı gerilim nedeniyle ergenlerin kendilerine benzer kişilere, yani aynı cinsten akranlarına yönelidiklerini, aynı cinsten arkadaşların aynı zamanda yalnızlığı da giderdiğini belirtmektedir (akt. Çok, 1993). Yine ergenlik dönemine özgü bir gelişim görevi olarak karşı cinse yönelimin arttığı, ancak özellikle bu dönemin sonuna doğru evlilik planlarının yapıldığı vurgulanmaktadır (Onur, 1993). Bu araştırmadan elde edilen bulgular ve literatürde geçen açıklamalar araştırma örneklemine alınan ergenlerin henüz ergenlik aşamasında olduklarını, karşı cinsten çok kendi cinsiyetinden olanlar ile arkadaşlıkları tercih ettiklerini düşündürmektedir. Diğer yandan bu araştırmadan elde edilen, karşı cinsten arkadaş sayısı ile akrana bağlanma arasında bir ilişki bulunmaması, uygulamaya katılan öğrencilerin yaşadıkları çevrenin özelliklerine, kültürel olarak karşı cins ile arkadaşlığın pek fazla onaylayıcı olmamasına da bağlanabilir.

Araştırmadan elde edilen bir başka bulgu, önerilen modelde kardeş sayısı ile akrana bağlanma arasında bir ilişkinin olabileceği ön görülmesine karşın, bulgular bu hipotezi desteklememiştir. Başka bir ifade ile kardeş sayısı akrana bağlanmayı yordayan bir değişken olarak bulunmamıştır. Dunn ve diğerleri (1994) aynı cinsten kardeşlerin ergenlikte uyumu etkilediğini ve önemli bir role sahip olduklarını belirtmektedir (akt. Buist ve diğerleri, 2002). Bu bakımdan bu araştırmada ergenlerin

akranlarına bağlanması ile kardeş sayısı arasında ilişkinin bulunmaması, kardeşlerin cinsiyetinin ele alınmış olmasından da kaynaklanabilir.

BÖLÜM VI

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırmadan elde edilen sonuçlara ve bu sonuçlara dayalı olarak sunulabilecek önerilere yer verilmiştir. Araştırmadan elde edilen sonuçlar şu şekilde özetlenebilir:

1. Bağlanma kuramında ileri sürülen görüşlere paralel olarak ebeveyn bağlılığı, ergenlerde akran bağlılığını yordayıcı temel bir niteliklerdir. Ancak ilişkinin düzeyine bakıldığında ebeveyn düşük ya da yüksek düzeyde değil, orta düzeyde bağlanma ergenlerde akran bağlılığını daha iyi yordamaktadır.
2. Ebeveyn bağlılığından sonra, akran bağlılığını ikinci sırada en iyi yordayan nitelik cinsiyettir. Cinsiyet ve akran bağlılığı arasındaki ilişkiye bakıldığında kızlar erkeklerle göre akranlarına daha çok bağlanmaktadır.
3. Sınıf düzeyi, akran bağlılığını yordayan bir başka niteliklerdir. Üst sınıf düzeylerinde akranlara bağlanma daha fazladır.
4. Aynı cinsiyetten arkadaş sayısı, akran bağlılığını yordayan bir nitelik olarak bulunmuştur.
5. Karşı cinsiyetten arkadaş sayısı, kardeş sayısı gibi nitelikler akran bağlanma düzeyleri ile ilişkili bulunmamıştır.

Araştırmada ele alınan bu niteliklerin etki büyüklüklerine bakıldığında; ebeveyn bağlılığı ve cinsiyetin orta düzeyde, sınıf düzeyi ve aynı cinsiyetten arkadaş sayısının düşük düzeyde etki büyüklüklerinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç, akran bağlanmayı daha güçlü açıklayabilecek başka niteliklerin olabileceğini düşündürmektedir.

Bu bulgulara ve araştırma literatürüne dayanarak öneriler uygulamalara yönelik ve yeni yapılacak araştırmalara yönelik olarak iki başlıkta toplanabilir. Okul rehberlik ve psikolojik danışmanlık hizmetlerine yönelik öneriler:

1. Okul psikolojik danışmanları ergenleri tanımada, özellikle akran bağlılığını ve bununla birlikte ebeveyn bağlılığını bir nitelik olarak dikkate alabilirler.
2. Ergenlerin akranları ile bağlılıklarını geliştirmeye yönelik bireysel ya da grup çalışmalarına yer verebilirler.

3. Ebeveynlere ve öğretmenlere yönelik müşavirlik hizmetleri kapsamında, ergenlerde bağlanma ilişkisinin önemi ve geliştirilmesi konularında bilgilendirme çalışmaları yapılabilirler.

Yeni yapılacak araştırmalar için,

1. Türk ergenlerinde bağlanma biçimlerini belirlemeye yönelik kapsamlı örneklem grupları ile çalışmalar yapılması,
2. Ergenlerde ebeveyn bağlılığı ve akran bağlılığı ile ilişkili psikolojik özellikleri belirlemeye yönelik çalışmalar yapılması,
3. Ergenlerde farklı bağlanma biçimlerinin geliştirilmesinde etkili olabilecek aile özelliklerinin, tutumlarının ve kültürel etkilerin belirlenmesine yönelik çalışmalar yapılması,
4. Ergenlerde bağlanma biçimlerini yansıttacak geçerli ve güvenilir ölçekler geliştirilmesi ya da uyarlanması,
5. Ergenler ya da aileleri ile gözlem, görüşme gibi yöntemlerle bilgiler toplanarak bağlanma ile ilgili nitel çalışmalar yapılması gibi öneriler sunulabilir.

KAYNAKÇA

- Ainsworth, M. D. S. **Attachment Beyond Infancy**. American Psychologist, 44, 709-716, 1989.
- Ainsworth, M. D. S., Blehar, M. C., Waters ve Wall, S. **Patterns of Attachment: A Psychological Study of the Strange Situation**. Hillsdale, NJ: Erlbaum, 1978.
- Alonso-Arbiol, I, Shaver, P. R. ve Yarnoz, S. **Insecure Attachment, Gender Roles, and Interpersonal Dependency in the Basque Country**. *Personal Relationships*, 9, 479-490, 2002.
- Alp, I. E. ve Orhan, S. K. **Prediction of Separation Anxiety in Preschoolers from Maternal and Child - Related Variables, Biennial Meeting**. April, 15-18, Albuquerque, NM, 1999.
- Arnsden, G. C. ve Greenberg, M. T. **The Inventory of Parent and Peer Attachment: Individual Differences and Their Relationship to Psychological Well-Being in Adolescence**. *Journal of Youth and Adolescence* Vol:16, No:5, 1987.
- Asendorpf, B. J. ve Wilpers, S. **Attachment Security ad Available Support: Closely Linked Relationship Qualities**. *Journal of Social and Personal Relationships*, 17, 1, 115-138, 2000.
- Atasoy, A. Z. Ertürk, Y. D. ve Şener, Ş. “Altı ve On İki Aylık Bebeklerde Bağlanma” *Türk Psikiyatri Dergisi*, cilt: 8, sayı: 4, 1997, ss.266-279.
- Bartholomew, K. ve Horowitz, L. M. **Attachment Styles Among Young Adults: A Tests of a Four-Category Model**. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61, 226-244, 1991.
- Başak, İ. “Bağlılık Tiplerinin Konversiyon Bozukluğuyla İlişkisi”. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Diyarbakır Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 2001.
- Bekiroğlu, B. “Attachment Style, Family Environment, Depression and Anxiety” *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 1996.

- Bowlby, J. The Making and Breaking of Affectional Bonds I. Etiology and Psychopathology in the Light of Attachment Theory. British Journal of Psychiatry, 130, 201-210, 1977.
- **Attachment and Loss: Attachment.** (2.nd ed.), New York: Basic Books (Original work published 1969), 1982.
- Buist, K. L., Dekovic, M., Meeus, W., and Van Aken, M. A. G. **Developmental Patterns in Adolescent Attachment to Mother, Father and Sibling.** Journal of Youth and Adolescence, 31, 167-176, 2002.
- Büyüksahin, A. "Yakın İlişki Kuran ve Kurmayan Üniversite Öğrencilerinin Çeşitli Sosyal Psikolojik Etkiler Yönünden Karşılaştırılması". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2001.
- Brennan, K. A., and Morris, K. A. "Attachment Styles, Self-Esteem, and Patterns of Seeking Feedback from Romantic Partners". Personality and Social Psychology Bulletin, 23:23-31, 1997.
- Bretherton, I. **Attachment Theory: Retrospect and Prospect.** Monographs of Society for Research in Child Development. 50, 3-35, 1985.
- Carlivati, J. Adolescent Attachment, Peer Relationships, and School Success: **Predictor, Mediator, and Moderator Relations.** Unpublished undergraduate thesis, University of Virginia, Charlottesville, 2001.
- Carver, C. S. **Adult Attachment and Personality: Converging Evidence and a New Measure.** Personality and Social Bulletin, 23, 865-883, 1997.
- Cobb, J. N. **The Child (Infants, Children and Adolescent).** Mayfield Publishing Company Mountain View: California, 2001.
- Çok, F. "Gençlikte Arkadaşlık İlişkileri" **Eğitim ve Bilim**, cilt: 17, sayı: 89, 1993, ss.27-35.
- Dekovic, M. ve Meeus, W. **Peer Relations in Adolescence. Effects of Parenting and Adolescents' Self – Concept.** Journal of Adolescence, Vol:20, Issue: 2, April, pp.163-176, 1997.
- Delen, K, Ü. "Erken Ergenlerde Bağlanma Ölçeği Geliştirme Çalışması". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2003.
- Dönmez, A. **Sosyal Psikoloji.** Ankara: İmge Yayınevi, 3.Baskı 1998.

- Elicker, J., Englund, M. and Sroufe, L. A. Predicting Peer Competence and Peer Relationships in Childhood From Early Parent-Child Relationships. In R. D. Parke and G. W. Ladd (Eds.), *Family Peer Relationships: Modes of Linkage*, pp. 77-106, Hillsdale, NJ: Erlbaum, 1992.
- Erden, M. ve Akman, Y. *Eğitim Psikolojisi*. Ankara: Arkadaş Yayınevi, 1996.
- Erwin, P. *Çocuklukta ve Ergenlikte Arkadaşlık*. (çev: Akinbay, O., 2000). İstanbul: Alfa Basım Dağıtım, 1998.
- Erwin, G. P., Saltet, G. ve Purves, D. G. *Attachment Style, Family and Romantic Relationships*. Psychological Reports, 88, 1251-1252, 2001.
- Ewen, R. B. *An Introduction to Theories of Personality*. Lawrence Erlbaum Associates Publishers: London, 1998.
- Felsman, D. E. ve Blustein, D. L. *The Role of Peer Relatedness in Late Adolescent Career, Development*. Journal of Vocational Behavior, 54, 279-295, 1999.
- Field, T., Diego, M. ve Sanders, C. *Adolescents' Parent and Peer Relationships*. Adolescence, Spring, Vol: 37, Issue: 145, pp.121-131, 2002.
- Freedman, L. J. Sears, D. O. ve Carlsmith, J. M. *Sosyal Psikoloji*. (çev: Ali Dönmez, Ankara: İmge Yayınevi, 3.baskı, 1998) 1993.
- Gençtan, E. "Psikanaliz ve Sonrası", www.metistkitap.com, 11. Basım, 1988.
- Giordano, P.C. *Relationships in Adolescence*. Ann.Rev.Social., 29:257-81, 2003.
- Güngör, D. "Üniversite Öğrencilerinde Sosyal Destek, Negatif Yaşam Olayları, Öfkenin İfade Edilme Biçimi ile Kendini Suçlamanın Fiziksel Sağlık ve Sosyal Uyumu Olan İlişkilerinin İncelenmesi". Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Ankara Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 1996.
- Güngör, D. "Bağlanma Stillerinin ve Zihinsel Modellerin Kuşaklar Arası Aktarımında Ana-Babalık Stillerinin Rolü". Yayımlanmamış Doktora Tezi, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 2000.
- Hazan, C. ve Shaver, P. *Romantic Love Conceptualized as an Attachment Process*. Journal of Personality and Social Psychology, 52, 511-524, 1987.
- *Attachment as an Organizational Framework for Research on Close Relationships*. Psychological Inquiry, 5, 1-22, 1994.
- Hazan, C., Shaver, P. R. ve Dönmez, A. "Bağlanma" *Eğitim Bilimleri*, 1998.

- Hetherington, E. M. ve Parke, D. R. *Child Psychology a Contemporary Viewpoint*. Mc. Grew Hill: New York, 1978.
- Horppu, R. ve Ikonen – Varila, M. *Are Attachment Styles General Interpersonal Orientations? Applicants' Perceptions and Emotions in the Interaction with Evaluators in a College Entrance Examination*, Journal of Social and Personal Relationships, 18, 1, 131–148, 2001.
- Hortaçsu, N. *Çocuklukta İlişkiler: Ana, Baba, Kardeş ve Arkadaşlar*. Ankara: İmge Yayınevi, 2003.
- Hortaçsu, N. ve Cesur, S. *Relationships Between Depression and Attachment Styles in Parent and Institution-Reared Turkish Children*. Journal of Genetic Psychology, 154, 3, 329 – 337, 1993.
- Irwin, D. B. ve Simens, J. A. *Life Span Developmental Psychology*, Brown–Benchmark Communicates, 1994.
- İşınsu, M. “İkili İlişki Biçimi ve Süresi ile Bağlanma Stilleri Arasındaki Bağlantılar”. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 2003.
- İzmirli, M. “An Application of Ainsworth’s Strange Situation Procedure in Assessing the Quality of Attachment in Turkish Infants”. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 1991.
- Kart, N. M. “Yetişkin Bağlanma Stillerinin Bazı Bilişsel Süreçlerle Bağlantısı: Sağlık Personeliyle Yapılan Bir Çalışma”. *Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 2002.
- Kayahan, A. “Anneleirin Bağlanma Stilleri ve Çocukların Algıladıkları Kabul ve Reddin Çocuk Ruh Sağlığı ile İlişkileri”. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 2002.
- Kirkpatrick, A. L. ve Shaver, P. R. *An Attachment Theoretical Approach to Romantic Love and Religious Belief*. Personality and Social Psychology Bulletin, 18, 3, 266–275, 1992.
- Kirkpatrick, L. A., ve Davis, K. E. *Attachment Style, Gender and Relationship Stability: A Longitudinal Analysis*. Journal of Personality and Social Psychology, 66, 3, 502-512, 1994.

- Kobak, R. R., ve Sceery, A. **Attachment in Late Adolescence: Working Models, Affect Regulation, and Representations of Self and Others.** Child Development, 59, 135-146, 1988.
- Kumru, A. Carlo, G. ve Edwards C. P. "Olumlu Sosyal Davranışların İlişkisel, Kültürel Bilişsel ve Duyuşsal Bazı Değişkenlerle İlişkisi" **Türk Psikoloji Dergisi**, cilt: 19, sayı: 54, 2004, ss.109-125.
- Kline, R. B. **Principle and Practice of Structural Equation Modeling**, New York: the Guilford Press, 2005.
- Laible, D. J., Carlo, G. ve Roesch **Pathways to Self-Esteem in Late Adolescence: The Role of Parent and Peer Attachment, Empathy and Social Behaviors.** Journal of Adolescence, Vol:27, Issue:6, December, pp.703-716, 2004.
- Lapsley, D. K., Rice, K. G. and FitzGerald, D. P. **Adolescent Attachment, Identity, and Adjustment to College: Implications for the Continuity of Adaption Hypothesis.** Journal of Counseling and Development, 68, 561-565, 1990.
- Lieberman, M., Doyle, A. B., Markiewicz, D. **Developmental Pattern in Security of Attachment to Mother and Father in Late Childhood and Early Adolescence: Associations and Peer Relations**, Child Development, January / February, 1999, Vol:70, No:1, 202-213, 1999.
- MacCallum, R. "Specification Searches in Covariance Structure Modeling". Psychological Bulletin, 100, 107-120, 1986.
- Main, M., Kaplan, N., ve Cassidy, J. **Security in Infancy, Childhood and Adulthood: A Move to the Level of Representation.** Monograph of the Society for Research in Child Development, 50, 66-104, 1985.
- McCarthy, C. J., Brack, G., Brack, C. J., Liu, H. T. ve Carlson, M. H. **Relationship of College Students' Current Attachment to Appraisals of Parental Conflict.** Journal of College Counseling, Vol:1, pp.135-153, 1998.
- McCormick, C. B. and Kennedy, J. H. **Parent-Child Attachment Working Models and Self-Esteem in Adolescence.** Journal of Youth and Adolescence, 23, 1-18, 1994.
- Morris, C. G. **Psikolojiyi Anlamak** (3.Ed.). (gev. H.Belgin Ayvasık ve Melike Sayıl, Ankara:Türk Psikologlar Derneği Yayınları, No:23, 2002) 1996.

- Neyer, J. F. ve Assendorpf. **Personality Relationship Transaction in Young Adulthood**. Journal of Personality and Social Psychology, 81,6,1190-1204, 2001.
- Oddone, E. and Genuis, M. L. **A Meta-Analysis of the Published Research on the Effects of Child Sexual Abuse**. Calgary, Canada: National Foundation for Family Research and Education, 1996.
- Onur, B. **Çocuk ve Ergen Gelişimi**. Ankara: İnce Kitabevi Yayınları, No: 80, 1993.
- Öztürk, M. O. **Ruh Sağlığı ve Bozuklukları**. Ankara: HYB Yayıncılık, 1997.
- Paterson, J. E., Field, J., & Pryor, J. **Adolescents' Perceptions of their Attachment Relationships With their Mothers, Fathers and Friends**. Journal of Youth and Adolescence, 23, 579-600, 1994.
- Pedhazur, E. J. **Multiple Regression in Behavioral Research**. 2nd edit. Harcourt Brace College Publishers, New York, 1982.
- Pfaller, J., Kiselica, M. ve Gerstein, L. **Attachment Style and Family Dynamics in Young Adults**. Journal of Counseling Psychology, 45, 353-357, 1998.
- Priel B; Mitrany D; Shahar G. **Closeness, Support and Reciprocity-A Study of Attachment Styles in Adolescence Personality and Individual Differences**, 25, 6, pp.1183-1197, 1998.
- Reis, S. ve Grenyer B. F. S. **Fear of Intimacy in Women:Relationships Between Attachment Styles and Depressive Symptoms**. Psypathology, 37, 2999-303, 2004.
- Rothbaum, F., Weisz, J., Pott, M., Miyake, K. ve Morelli, G. **Attachment and Culture: Security in the United States and Japan**. American Psychologist, 55, 1093-1104, 2000.
- Sagi, A. **Attachment an Infancy and Personal Space Regulation an Early Adolescence**. Attachment & Human Development, 4, 1, 68-84, 2002.
- Santrock, J. W. **Child Development**, 4th edit., McGraw-Hill, USA, 1998.
- Schaffer, H.R. and Emerson P.E. **The Development of Social Attachments in Infancy**. Monographs of Social Research in Child Development, 29, No:94, 1964.
- Sharf, R, S. **Theories of Psychotherapy and Counseling, Concepts and Cases**. Second Edition, Wadsworth/Thomson Learning, USA, 2000.

- Shaver, R. P. ve Brennan, K. A. Attachment Styles and the Big Five Personality Traits: Their Connections with Each Other and with Romantic Relationship Outcomes. *Personality and Social Psychology Bulletin* 18, 5, 536 – 545, 1992.
- Solmuş, T. "Romanik Bağlanma: Bebeklik Dönemi, Bağlanma Süreci, Yetişkin Bağlanma Stilleri ve Romanik İlişkiler" *Türk Psikoloji Bülteni*, sayı: 24-25, 2001.
- Soyсал, A. Ş., Öktem, F., Ergenekon, E. ve Erdoğan E. "Doğum Türü Değişkeninin Bağlanma Örtütüsü Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi" *Klinik Psikiyatri Dergisi*, cilt: 3, sayı: 2, 2000, ss.75 -85.
- Sund, A. M. ve Whicstrom, L. *Insecure Attachment as a Risk Factor for Future Depressive Symptoms in Early Adolescence*, *Journal of The American Academy of Child*, 41, 12, 1478 – 1486, 2002.
- Sümer, N. ve Güngör, D. "Çocuk Yetiştirme Stillerinin Bağlanma Stilleri, Benlik Değerlendirmeleri ve Yakın İlişkiler Üzerindeki Etkisi" *Türk Psikoloji Dergisi*, cilt:14, sayı: 44, 1999, ss.35-58.
- , "Yetişkin Bağlanma Stilleri Ölçeklerinin Türk Örneklemini Üzerinde Psikometrik Değerlendirilmesi ve Kültürlerarası Bir Karşılaştırma" *Türk Psikoloji Dergisi*, cilt:14, sayı: 43, 1999a, ss.71-106.
- Sümer, H. C., N. Sümer, O. S. Çiftci ve K. Demirutku. "Subay Kişilik Özelliklerinin Ölçülmesi ve Yapı Geçerliği Çalışması" *Türk Psikoloji Dergisi*, cilt:15, sayı:45, 2000, ss.15 - 36.
- Sprinthall, A. N. ve Collins, W. A. *Adolescent Psychology*. Mc. Graw Hill: New York, 1995.
- Tabachnick, B. G. ve Fidell, L. S. *Using Multivariate Statistics*. Boston: Allyn and Bacon, 2001.
- Turner, P.J. *Relations Between Attachment, Gender, and Behavior With Peers in Preschool*. *Child Dev.* Dec., 62, 6, pp:1475-88, 1991.
- Vignoli, E., Croity-Bez, S., Chapeland, Fillipis, A. ve Garcia, M. *Career Exploration in Adolescents: The Role of Anxiety, Attachment and Parenting Style*. *Journal of Vocational Behavior*, November, 2003.

- Vivona, J. M. Parental Attachment Styles of Late Adolescents: Qualities of Attachment Relationships and Consequences for Adjustment. *Journal of Counseling Psychology*, Vol:47, No:3, 316-329, 2000.
- Wei, M., Russell, D. W., Mallinckrodt, B. and Zakalik, R. A. Cultural Equivalence of Adult Attachment Across Four Ethnic Groups: Factor Structure, Structural Means and Associations With Negative Mood. *Journal of Counseling Psychology*, 51, 408-417, 2004.
- Weimer, B. L., Kerns, K. A. and Oldenburg, C. M. Adolescents' Interactions With a Best Friend: Associations With Attachment Style. *Journal of Experimental Child Psychology*, 88, 102-120, 2004.
- Weiss, R. S. The Attachment Bond in Childhood and Adulthood. In C. M. Parkes; J. Stevenson-Hinde and P. Morris, Attachment across the lifecycle (pp. 66–76). London: Tavistock / Routledge, 1991.
- West, M. and Keller, S. **Psychotherapy Strategies for Insecure Attachment in Personality Disorders.** In M. B. Sperling and W. H. Berman, (Eds.), Attachment in adults: Clinical and developmental perspectives. New York: The Guilford Press., pp.313-330, 1994.
- Woike, A. B. Osier, T. J. ve Candela, K. Attachment Styles and Violent Imagery in Thematic Stories About Relationships. *Personality and Social Psychology Bulletin* 22, 10, 1030–1034, 1996.
- Yalcinkaya, A. Turkish Daughters' Attachment Styles, Romantic Relationships and Recollections of Parental Acceptance and Control. Unpublished Thesis, Boston University, 1997.

EKLER

EK- 1: EBEVEYN VE AKRAN BAĞLILIĞI ENVANTERİ

Sevgili Arkadaşlar,

Aşağıda sizin anne-baba ve arkadaşlarınızla ilişkilerinizi kapsayan iki tane ölçek bulunmaktadır. Bunlardan ilki anne-babanızla, ikincisi ise arkadaşlarınızla olan ilişkilerinizi kapsayan ifadelerden oluşmaktadır. Her bir ifadeyi dikkatlice okuyunuz ve ifadenin size ne derece uygun olduğunu yandaki kutucuklara (x) işareti koyarak belirtiniz.

Her ifade için sadece bir işaret koymaya özen gösteriniz. Hiçbir ifadeyi boş bırakmayınız. Doğru yada yanlış söz konusu değildir.

ÖLÇEK 1:

	ASLA	NADİREN	BAZEN	SIK SIK	DAİMA
1. Annem/babam duygularına saygı duyar.					
2. Annemin/babamın bildiğinden çok daha fazla üzülürüm.					
3. Problemlerimi ve sorunlarımı anneme/babama söylerim.					
4. Annem/babam beni olduğum gibi kabul eder.					
5. Annemin/babamın kendi problemleri var bu yüzden onları kendi problemlerimle rahatsız etmem.					
6. Annem/babam sıkıntılarım hakkında konuşmam için beni cesaretlendirir.					
7. Bir konuda tartıştığımız zaman annem/babam benim düşüncemi dikkate alır.					
8. Anneme/babama karşı öfke hissediyorum.					
9. Bir sıkıntıyı çözmem gerektiğinde anneme/babama gidebilirim.					
10. Bir şeye sınırlendiğim zaman annem/babam beni anlamaya çalışır.					
11. Bu günlerde annem/babam neler yaşadığını anlamıyor.					
12. Eğer annem/babam bir şeyin beni rahatsız ettiğini bilirse onun hakkında benimle konuşmak isterler.					

ÖLÇEK 2:

	ASLA	NADİREN	BAZEN	SIK SIK	DAİMA
1. Arkadaşlarım duygularıma saygı duyar.					
2. Arkadaşlarımın bildiğinden çok daha fazla üzülürüm.					
3. Problemlerimi ve sorunlarımı arkadaşlarıma söylerim.					
4. Arkadaşlarım beni olduğum gibi kabul ederler.					
5. Arkadaşlarımın kendi problemleri var bu yüzden onları kendi problemlerimle rahatsız etmem.					
6. Arkadaşlarım sıkıntılarımla hakkında konuşmam için beni cesaretlendirirler.					
7. Bir konuda tartıştığımız zaman arkadaşlarım benim düşüncemi dikkate alırlar.					
8. Arkadaşlarıma karşı öfke hissediyorum.					
9. Bir sıkıntıyı çözmem gerektiğinde arkadaşlarıma gidebilirim.					
10. Bir şeyi sınırlendiğim zaman arkadaşlarım bana anlayışlı olmaya çalışır.					
11. Bu günlerde arkadaşlarım neler yaşadığını anlamıyor.					
12. Eğer arkadaşlarım bir şeyin beni rahatsız ettiğini biltilerse bana onunla ilgili soru sorarlar.					

EK 2: KİŞİSEL BİLGİ FORMU

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

1. Cinsiyetiniz : Kız () Erkek ()

2. Doğum Tarihiniz : Gün..... Ay..... Yıl.....

3. Sizinle birlikte kaç kardeşsiniz?

- () Tek çocuğum
 () İki kardeşiz
 () Üç kardeşiz
 () Daha fazla ise kardeş sayısını yazınız.....

4. Çevrenizde yakın arkadaşınız olarak gördüğünüz kaç arkadaşınız var? Kendi cinsiyetinizden ve karşı cinsiyetinizden olanları sayı ile belirtiniz.

- () Toplam yakın arkadaşımın sayısı
 () Kendi cinsiyetimden yakın arkadaşımın sayısı
 () Karşı cinsiyetimden yakın arkadaşımın sayısı

EK 3: İZİN

T. C.
BOLU VALİLİĞİ
MİLLİ Eğitim Müdürlüğü

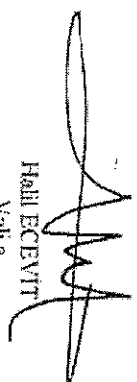
SAVİ : B.08.4.MEM.4.14.00.02.070/ **1236**
KONU : Araştırma İznı

ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
(Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü'ne)

İLGİ: M.E.B. Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığının 14.01.2005 tarih ve 228 sayılı emriyle,

İlgi emir gereği, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Rektörlüğünün Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Anabilim dalı Yüksek Lisans programı öğrencisi Buket GÜNAVYDIN'ın "Ergenlerde Erişim ve Akran Bağlılığının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi" konulu tez çalışmasını Atatürk Lisesi ve Çanp Baysal Lisesinde uygulanması ile izin talebi ekte sunulduğu
Araştırma sonucunun bir örneğinin Bakanlığımıza göndermek üzere Müdürlüğünüze verilmesi kaydıyla,

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim

HALİL ECEVİT
Vali a
Millî Eğitim Müdürü

Eklər
1- Onay (1 Ad.)

T.C.
MILLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı

Sayı : B.08.0.APK.0.03.01-01/208

14/01/2005

Konu : Araştırma İznai

BOLU VALİLİĞİNE
(İl Millî Eğitim Müdürlüğü)

İlgi : Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Modelleri'nin
29.12.2004 tarih ve 758 sayılı yazısı.

Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Anabilim dalı Yüksek Lisans öğrencilerinden Buket GÜNA YDIN'ın "Ergenlerde Ebeveyn ve Akran Bağlılığının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi" konulu tez çalışmasını Atatürk Lisesi ve Çanpı Baysal Lisesinde uygulama izin talebi incelenmiştir.

Araştırma sonucunun bir örneğinin Bakanlığımıza verilmesi kaydıyla araştırmanın yapılması uygundur.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Nurettin KONAKLI

Bakan a.

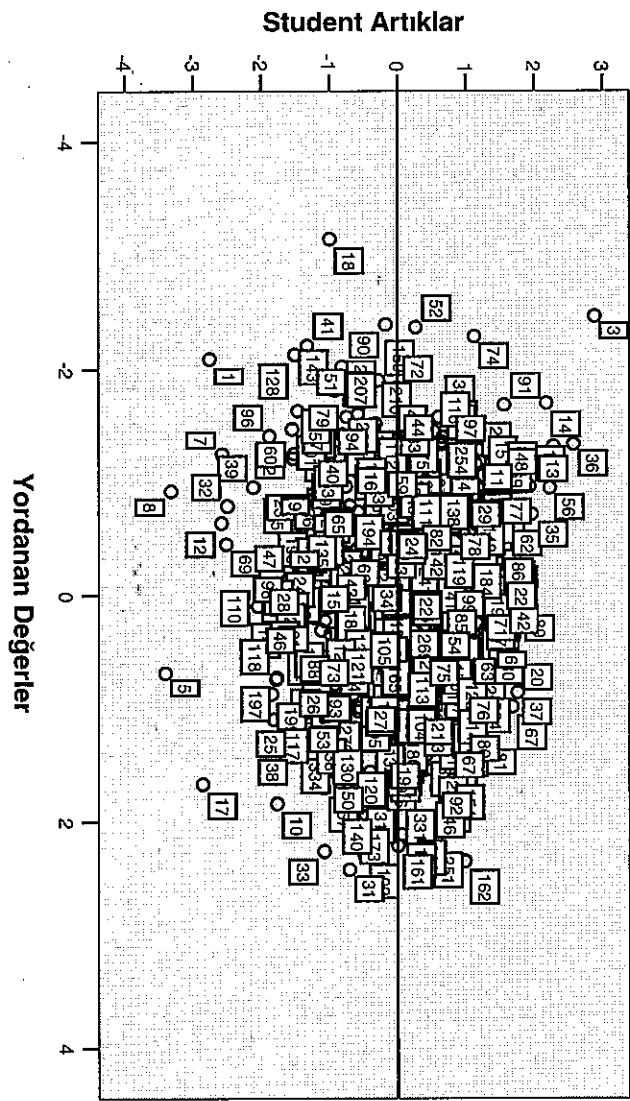
Kurul Başkanı V.

Yazın No	18	01.01.2005	18
Tarih	01.01.2005	18	18
Ed. Yeri	01.01.2005	18	18
Yazın	01.01.2005	18	18

EK 4: ARTIK DEĞERLERİN SAÇILMA GRAFİĞİ

Bağımlı Değişken: Akran bağlanma

EK 5: ÇOKLU DEĞİŞMENİN İNCELENMESİ

Değişkenler	Collinearity İstatistik	
	Tolerance	VIF
Cinsiyet	,955	1,047
Kardes sayisi	,972	1,029
Ayni cins. arkadas sayisi	,936	1,068
Karsi cins. arkadas sayisi	,953	1,049
Sinif 2	,705	1,419
Sinif 3	,683	1,463
Aile toplam	,933	1,072

Collinearity Diagnostics

		Kosul Katsayisi	Variance Oranlari								
			Sabit	cinsiyet	kardes sayisi	ayni cins. arkadas sayisi	karsi cins. arkadas sayisi	sınıf 2	sınıf 3	alle toplam	
Boyut	Ozdeger										
1	5,672	1,000	,00	,01	,00	,00	,01	,00	,01	,00	
2	1,008	2,372	,00	,01	,00	,00	,00	,25	,19	,00	
3	,463	3,499	,00	,91	,00	,00	,04	,00	,05	,00	
4	,364	3,949	,00	,00	,01	,01	,72	,13	,17	,00	
5	,265	4,627	,00	,04	,02	,17	,20	,42	,38	,00	
6	,151	6,135	,01	,01	,12	,71	,02	,14	,15	,01	
7	,063	9,458	,02	,02	,52	,05	,01	,04	,05	,29	
8	,014	19,895	,97	,00	,33	,05	,00	,01	,00	,69	

Durbin – Watson = 1,89

EK 6: PATH ANALİZİ

PATH ANALİZİ

Path analizi değişkenlerin birbirleri üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkilerini neden - sonuç ilişkisi kapsamında analiz eden istatistiksel tekniklerden biridir. Bu teknik nedenleri keşfetmekten çok, araştırmacının bilgisi ve kuramsal görüşlerine dayalı olarak oluşturduğu nedensel modellere uygulanmaktadır. Nedensel ilişkilerin kesin olarak tanımlanmadığı durumlarda ise, söz konusu değişkenlerle üretilen hipotezlerin manüksal çıkarımlarını değerlendirmek amacıyla kullanılmaktadır (Wright, 1921; akt. Pedhazur, 1982). Path analizi kapsamında, geliştirilen modeller diyagramlarla çizilerek tanımlanabilmektedir. Path diyagramları sayısal analiz için gerekli olmamakla birlikte, değişkenler arasındaki nedensel ilişki örüntüleri grafiklerle gösterildiğinde daha kolay anlaşılabilir.

Bir nedensel modelde iki tür değişken bulunmaktadır. Bunlar: yordayıcı (exogenous) ve yordanan (endogenous). Exogen değişkenler araştırma modelinin dışında bir sebebe bağlı olarak değişen değişkenlerdir. Başka deyişle, araştırmaya kapsamında nedenleri ve başka exogen değişkenlerle olan ilişkileri açıklanmaya çalışılmayan değişkenlerdir. Endogen değişkenler ise, modelde yer alan exogen ve diğer endogen değişkenlere bağlı olarak değişen değişkenlerdir. Path analizleriyle exogen değişkenlerin endogen değişkenler üzerindeki doğrudan ve dolaylı (mediation) etkileri ile exogen değişkenlerin etkileşimlerinin (moderation) endogen değişkenler üzerindeki etkileri incelenebilmektedir.

Analiz sonucunda biri modelin genel uyum ya da uyumsuzluğuna yönelik, diğeri ise modelde yer alan değişkenlerin her birine ilişkin olmak üzere iki tür katsayı elde edilmektedir. Modelin uyum ya da uyumsuzluğunun, başka deyişle önerilen modelin elde ettiği veriye ne oranda uyum gösterdiğinin değerlendirilmesinde, henüz bir görüş birliğine varılmadığından, birden fazla uyum endeksi geliştirilmiştir. Bu alandaki son yayınlarda hem mutlak hem de göreceli artışı yansıtan bir grup uyum endeksinin birlikte kullanılması önerilmektedir (Hu ve Bentler, 1995; akt. Sümer ve

diğ. 2000). Bundan hareketle, araştırma makalelerinde en yaygın olarak kullanılan bir kaç endeks aşağıda sunulmuştur: X^2 , GFI, AGFI, CFI, RMSEA, $\Delta\chi^2$ ve AIC.

X^2 : En yaygın kullanılan mutlak uyum endekslerden biridir. X^2 endeksi doğal olarak uyumun ne kadar kötü olduğunu kestirir ve “0” değeri mükemmel uyumu göstermektedir. Artan X^2 değerleri ise, gözlenen kovaryans matrisinin hesaplanan kovaryans matrisinden ne ölçüde ayrıldığının bir göstergesidir. Bu nedenle büyük X^2 değerleri önerilen modelin eldeki veriye uymadığını göstermektedir. X^2 değerleri örneklem büyüklüklerine duyarlı olduklarından başka uyum endekslerinin kullanılması önerilmektedir (Hu ve Bentler, 1995; akt. Sümer ve diğ. 2000).

Uyum İyiliği Endeksi (GFI): Örneğin yordanan kovaryans matrisi gibi, model tarafından açıklanan örneklem kovaryans matrisindeki tahmin edilen varyans miktarıdır (Kline, 2005, s: 145). GFI, kesin uyum endeksleri arasında yer almakta ve çoklu regresyondaki R^2 değerine benzer şekilde yorumlanmaktadır. Modele ilişkin GFI'nin .90'dan büyük olması, modelin iyi uyum gösterdiği anlamına gelirken, bu endekse ilişkin değer .00'a yaklaşması, modelin uyumsuz olduğuna işaret etmektedir. GFI değerinin 1.00'den büyük olması, modelin tam ya da aşırı tanımlanmış olduğunu göstermekte; negatif GFI değerleri ise, örneklem küçük ya da modelin çok uyumsuz olması durumunda ortaya çıkmaktadır.

Düzeltilmiş Uyum İyiliği Endeksi (AGFI): Yapısal eşitlik modellerinde parametre sayısı fazla olan modellerin az olanlara göre daha iyi uyum gösterdiği bilinmektedir (Tabachnick ve Fidell, 2001; s: 700). Bu hatayı gidermek amacıyla parametre sayısına bağlı olarak GFI'ya bir düzeltme uygulanmaktadır. Bu bağlamda tahmin edilen parametre sayısı ne kadar az ise, o oranda GFI ve AGFI endekslerinin benzer katsayılarla sahip olacaklarını söylemek mümkündür.

Karşılaştırmalı Uyum Endeksi (CFI): göreceli bir uyum endeksi olup, önerilen modelin temel bir modelle (bağımsız ya da doymuş) karşılaştırılmasına dayalı olarak hesaplanmaktadır. 0.95'ten büyük CFI değerleri modelin uyum gösterdiğine işaret etmektedir. CFI endeksi, 0 - 1 arasında değişmekte, küçük örneklemelerde bile model uyumunun tahmininde kullanılabilir (Bentler, 1989; akt. Tabachnick ve Fidell, 2001; s: 699). Bununla birlikte tüm endekslerin değerleri seçilen tahmin yöntemine bağlıdır.

Kestirim Hatası Kareler Ortalamasının Karekökü (RMSEA): Doymuş (saturated) modelle karşılaştırılan modelin uyum eksikliğini tahmin etmek amacıyla kullanılmaktadır. RMSEA'nın "0" olması, önerilen modelin mükemmel olduğunu gösterirken, bu değerin 0.10'dan büyük olması önerilen modelin doğru tanımlanmadığı anlamına gelmektedir. Modelin sd'sine bağlı olarak RMSEA'sı 0.06 ve daha düşük olan modeller genellikle uygun olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda küçük örneklem gruplarında bu katsayının aşırı yüksek çıkma eğiliminde olduğunu ve doğru modellerin bu yüzden reddedilme olasılıklarının yüksek olduğunu, bu nedenle de küçük örneklemelerde daha az tercih edildiğini söylemek mümkündür. CFI'da olduğu gibi, RMSEA'nın büyüklüğü, seçilen tahmin yönteminden etkilenmektedir.

$\Delta\chi^2$ uyum endeksi: hiyerarşik (nested) olmaları durumunda aynı veri üzerinde farklı modellerin uyum düzeylerinin karşılaştırılmasında kullanılmaktadır. χ^2 'si büyük olan model, küçük olandan çıkarılmakta, aradaki fark sd farkı göz önünde tutularak χ^2 tablo değeri ile karşılaştırılmaktadır. Bu katsayı önerilen modele parametre eklenip çıkarılması durumunda çoğunlukla hesaplanmakta ve EQS paket programında LM ve Wald testleriyle, Lisrelde ise değişim endeksleriyle birlikte kullanılmaktadır.

Akaike Bilgi Kriteri (AIC): hiyerarşik olmayan modellerin karşılaştırılmasında, en ekonomik modelin belirlenmesi için kullanılmaktadır. 0 – 1 arası ölçeklendirilmediğinden, alternatifler arasından en iyi model seçilirken, AIC'si en küçük olan model tercih edilmektedir. Bu katsayı maksimum olabilirlik tahmin yönteminin seçildiği modellerde kullanılmaktadır. Ayrıca örnekleme bağımlı olmadığından çapraz geçerlik çalışmalarında yararlıdır.

Öte yandan, bir model tanımlandıktan sonra, gözlenen ve beklenen popülasyon kovaryans matrisleri arasındaki farkı minimize etmek amacıyla popülasyon parametreleri kestirilmektedir. Modelde yer alan değişkenlerin ölçek türü ya da dağılım özelliklerine bağlı olarak farklı tahmin yöntemleri bulunmaktadır. Bunlar arasında en küçük kareler (OLS), genellenmiş en küçük kareler (GLS), maksimum olabilirlik (ML) vb. Ayrıca iyi uyum göstermeyen model ya da path katsayılarının

bulunması durumunda daha iyi, bazen daha yalın (ekonomik) bir model elde etmek amacıyla model yeniden tanımlanabilmektedir. (MacCallum, 1986).

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve Soyadı	: Buket GÜNEYDİN
Sürekli Adresi	: İzzet Baysal Anadolu Lisesi - Bolu
Doğum Yeri ve Yılı	: Çankırı - 1979
Yabancı Dili	: İngilizce
İlköğretim	: Çankırı Kız Meslek Lisesi Ortaokulu - 1993
Ortaöğretim	: Çankırı Kız Meslek Lisesi - 1996
Lisans	: A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi - 2000
Yüksek Lisans	: Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Anabilim Dalı	: Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı
Bilim Dalı	: Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Eğitimi
Yayımları	: -
Çalışma Hayatı	:Bingöl Rekabet Kurumu Lisesi Rehber Öğretmeni-2000, Şırnak Anadolu Lisesi Rehber Öğretmeni-2002, Bolu Ticaret Meslek Lisesi Rehber Öğretmeni-2003, Bolu İzzet Baysal Anadolu Lisesi Rehber Öğretmeni-2005.